www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לה

פרק לה לא תחשוב כי כל מה שהצענוהו באלו הפרקים הקודמים, [א] מגדולת הדבר והסתרו, ורוחק השגתו, והיותו נמנע מן ההמון, שהרחקת ההגשמה והרחקת ההפעליות נכנסת בזה, אינו כן, אבל כמו שצריך שיתפשט בהמון ויחנכו הנערים על שהשם יתברך אחד ואיך צריך שיעבוד זולתו, כן צריך שיסיר להם על דרך קבלה שהשם אינו גוף ואין דמיון בינו ובין ברואיו כלל בדבר מן הדברים, [ב] ואין מציאותו כמציאותם, [ג] ולא חייו כדמות חיי החי, [ד] ולא חכמתו כדמות חכמת מי שיש לו מהם חכמה, ושאין החלוף בינו ובינם ברב ובמעט לבד, אבל במין המציאה, ר"ל שצריך לישב לכל, שאין חכמתנו וחכמתו או יכולתנו ויכלתו מתחלפים ברב ובמעט ובחזק ובחלוש ומה שדומה לזה. (ה) כי החזק והחלוש מתדמים במין בהכרח, ויקבצם גדר אחד. וכן כל ערך, אמנם יהיה בין שני הדברים תחת מין אחד, כבר התבאר זה ג"כ בחכמות הטבעיות. אבל כל מה שיערך אליו יתעלה נבדל מתארנו מכל צד עד שלא יקבצם גדר כלל. וכן מציאותו ומציאות זולתו אמנם יאמר עליה מציאות בהשתתף השם כמו שאבאר, וזה השיעור יספיק לקטנים ולהמון בישוב דעותיהם, שיש נמצא שלם בלתי גשם ולא כח בגשם הוא האלוה לא ישיגהו מין ממיני החסרון, ולזה לא ישיגהו ההפעלות כלל. (ו) אמנם [ה] הדברים בתארים, ואיך ירוחקו ממנו ומה ענין [ו] התארים המיוחסים

שם טוב

פרק לה לא תחשוב כי כל מה שהצענו באלו הפרקים וכו', אמרו המפרשים כי זה הפרק התיר הרב במחלט לבאר להמון שלילת ההגשמה ומשיגיה וזו היא הכוונה הראשונה מזה הספר ולולא זה לא יוחלט עליו שם המורה, ורבים מהפילוסופים יחלו זה למה שההמון יחשבו כי מי שאינו גשם אינו נמצא, אמנם החכם ר' רש"ד אמר כי אין ראוי לומר להמון שאינו גשם כי יבוטל מציאותו אצלם, ואין ראוי לומר שהוא גשם שהוא חלוש באמת, אבל ראוי שנבחר היותר נכבד ממשיגי הגשם, ושנאמר שהוא אור, כי נמצא אותה מאמונת ההגשמה ויהיה אצלם נמצא ונכבד שבנמצאים, עם שיכלול זה מן הצדק שכמו שהגוונים כלם בפועל והאור הוא שבת ראותנו אותם כן האל שבת הנמצאות כלם. והחכם ר' משה הנרבוני שבח זה הדעת ואמר עליו שהוא מאמר נמרץ כי הכתוב אמר ונהורא עמיה שרא:

אמר שם טוב כבר ידעת כי הפרקים שעברו כלם הוא לבאר מעמד הר סיני, והנה במעמד הנבחר שמענו מציאות ואחדותו והרחקת הגשמות שהם הדרושים היקרים לכן חבר הרב זה הפרק אחרי אלו הפרקים שעברו, ודע והבן כי בהאמנת שהשם אינו גשם יוכל כל איש מבני משכיל ויודע להשיג כל סתרי החכמה האלהית, ומי שיאמין שהשם גשם או כח בגשם לא לבד הוא כופר בהשי"ת אבל אין לו פתח לדעת שום דבר בחכמה האלהית כלל ולא יוכל ג"כ לדעת בחכמת הנפש ובהעלמה ובמדרגת מציאותה, ובכדי להעלותנו מבור הבכליים אחד הכתוב המקודש ושמרתם לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה, ולהסיר זה השכוח הגדול באו כל צוויי ע"ז, ונקרא אויב ושונא העובד ע"ז למה שיאמין שהשי"ת הוא גשם מבלי לחשוב אחר כך בע"ז וזהו יסוד שהכל תלוי בו, ולכן התחיל ואמר לא תחשוב שכל מה שהצענו באלו הפרקים הקודמים כו': ואמרו מגדולת הדבר, ר"ל החכמה האלהית שהוא גדולת ויקרת הערך. והסתרו, ר"ל כי אין ראוי לבאר סודותיה וכי היא קשה להשיגה, וזה אמרו ורוחק השגתה לחכמים וליודעים אם אצל עומק המוצג וקוצר המשיג ואורך ההצעות היא רחוקה מאד, וגם כפי ההכנות הטבעיות וההתעסקות בהבלי העולם אשר הם ארכי הגוף ואף האפשר להשיגו הוא נמנע בחק ההמון. אבל הרחקת הגשמיות והרחקת ההפעליות הכלליים בזה אינו כן הרחקת הגשמות מתה שאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה, והרחקת ההפעלות ממה שאמר אני ה' לא שניתי, ואם יש פסוקים מורים על הגשמיות ועל ההפעלות ראוי שיורוחקו אחר שהמופת הורה על בטולם, ויפורשו הכתובים כדי שתתקיים האמת שהשם אינו גשם ואינו בעל הפעלות: ואמרו ואין דמיון בינו ובין ברואיו למה שהש"י עלת העלות וכל הדברים עלולים ממנו, ואין מציאותו כמציאותו כי הוא יתי' מתוייב המציאות ומציאותו ומהותו מ' ומציאות זולתו בלתי המהות, ולא חייו כדמות חיי החי, כי הוא חי אל שהוא משכיל עצמו, וחיי הב"ח הם אל היותו גשם ניון מרגיש, ולא חכמתו כדמות חכמה מי שיש לו חכמה, כי חכמתו היא קטיה מעצמו וכל חכמת זולתו קנויה ממנו: וראוי ליעב לכל אמין יחס בינו ובין ברואיו כלל וזה למה

אפודי

פרק לה בזה הפרק התיר במחלט לבאר להמון שלילת ההגשמה כי זה המכוון הראשון, ולזה נקרא שם הספר מורה, כי החכמים הראשונים היו מסתיגים והיו אומר שאין ראוי לומר להמון שאינו גשם כי יבוטל מציאותו אצלם וכן אין ראוי לומר שהוא גשם כי יאמר מין לאמת אבל יאמר כי היא אור באמת והוראת שמיה עליה: א מגדולת הדבר והסתרו. ר"ל חכמת האלהות: ב ואין מציאותו. ר"ל כי מציאותו יתי' הוא מהותו, ומציאותו מתוייבת ומציאות זולתו אפשרית בלתי המהות: ג ולא חייו. ר"ל כי יאמר לו יתי' חי מצד שמשיג עצמו ולא יאמר חי מצד היותו גשם נזון מרגיש: ד ולא חכמתו. ר"ל כי חכמתו יתעלה מחוייבת והיא שבת הנמצאות וחכמתנו אפשרית והיא נקנית מהנמצאות: ה הדברים בתארים. ר"ל בתארים עצמיים לו יתעלה: ו התארים המיוחסים

קרשקש

פרק לה (ה) כי החזק והחלוש מתדמים במין בהכרח ויקבצם גדר אחד, החזק והחלוש הוא מין אחד ממיני תאיכות וחוא אי כח טבעי או לא כח טבעי, והנה גם ממאמר המצטרף שהחזק נארר בערך אל החלוש והחזק הוא חלוש בערך שלמעלה ממנו בחזק וכן החלוש הוא חזק בערך אל שלמטה ממנו בחלשה והם מתדמים בזה הצד ואם כן יקבצם גדר אחד: (כ) אמנם הדברים בתארים אשר יתואר בהם השם יתעלה אשר מהם עצמיים כמו החי ומהם מקריים כמו חכם יכול שהיכולת מקרה וכן החריית מקרים בנו, ומה ענין התארים המיוחסים לו אשר מהם תארו פעולות כמו חנון ורחום ומהם תארי שלמות כמו חכם יכול

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

המיוחסים לו, ז וכן הדברים בבריאתו מה שבראו, ח ובתאר הנהגתו לעולם, ואיך השגחתו בזולתו וענין רצונו והשגתו וידיעתו בכל מה שידעהו, וכן ענין הנבואה, ואיך הם מעלותיה, (נ) ומה ענין שמותיו המורים על אחד, ט ואם הם שמות רבים, אלו כלם עניינים עמוקים, והם סתרי תורה באמת, והם הסודות אשר יזכרו בספרי הנביאים תדיר ובדברי רז"ל, ואלו הם הדברים אשר אין צריך לדבר בהם אלא בראשי הפרקים כמו שזכרנו, ועם י האיש המתואר גם כן. אמנם הרחקת ההגשמה והסרת הדמוי וההפעליות מהשם, הוא ענין שראוי לבארו לכל אדם כפי מה שהוא, למסרו בקבלה לקטנים ולנשים ולסכלים ולחסרי השכל, כמו שימסר להם שהוא אחד ושהוא קדמון ושלא יעבוד זולתו, כי אין יחוד כי אם בהסרת הגשמות, כי הגשם אינו אחד אבל מורכב מחומר וצורה שנים בגדר, והוא נ"כ מתחלק מקבל החלוקה, כ וכשיקבלו זה ויוגדלו עליו, ויתבלבלו בכתבי ספרי הנביאים יבואר להם עניינם ויפורשו להם ראשון ראשון, ל ויעירו אותם על שתוף השמות והשאלותיהם, אשר כלל אותם זה המאמר, עד שתהיה אמתת האמונה באחדות השם ובהאמין ספרי הנביאים אמונה שלמה בידם, ומי שיקצר שכלו להבין פירושי הפסוקים (ד) והבנת השווי בשם עם ההתחלפות בענין, יאמר לו שזה הפסוק פירושו מובן לחכמים, אבל אתה הוי יודע שהשי"ת אינו גוף ולא יתפעל, כי ההפעלות שנוי והוא יתעלה לא ישתנהו שנוי, ולא ידמה דבר מכל מה שזולתו, ולא יקבצהו עם דבר מהם גדר מן הגדרים כלל, ושדבר הנבואה אמת, ויש לו פירוש ויעמדו עמו על זה השיעור, ואין צריך שתתיישב דעת אדם על אמונת הגשמה או על אמונת משת ממשתי הגשמים, כמו שאין צריך שיתיישב על אמונת העדר האלוה או השתוף אליו או עבודת זולתו:

פרק לו הנה אבאר לך בדברי בתארים, על אי זה צד יאמר כי הבורא ירצה לו הדבר הפלוני או יכעיסהו ויקציפהו, א אשר בענין ההוא יאמר באישים מבני אדם, כי השם רצה אותם, או כעס עליהם, או קצף עליהם. ואין זה הענין כוונת זה הפרק, אבל כוונתו מה שאומר בו. דע שאתה כשתסתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים, ב לא תמצא לשון חרון אף, ולא לשון כעס, ולא לשון קנאה, אלא בע"ז לבד, ולא תמצא שיקרא אויב ה', או צר, או שונא, אלא

עע"ז

אפרדי

המיוחסים לו. וכמה מתרי הפעולות והפעלות: ז כן הדברים בגבריאתו וכו', איך נברלו כל המעלות ממנו ית' וכמה עניני מעשה ברשתים: ח ובתאר בהנהגתו. ר"ל איכות הפעלות המעלות ממנו יתעלה: ט ואם הם שמות רבים. ר"ל שעכ"פ שהשמות רבים הם מורים על אחד נמור: י האיש המתואר. ר"ל נכון לתם ומכם: כ וכשיקבלו זה. ר"ל וכשיקבלו הקמנים והנשים והסמון זה הענין ויונדלו וכו': ל ויעירו אותם. ר"ל מספרי הנביאים:

פרק לו א אשר בענין הוא יאמר וכו'. ר"ל שהוא יבאר שהחכמה היא הגדלית מלנו ית' והסכלות הוא הנקלסת ממנו ית', לכן ימשך מזה שמי שיהיה חכם יהיה אהוב ומי שיהיה סכל הוא הנקלף, וזהו אמרו ואין זה כונת הספרן כי כפי החכמה והסכלות תהיה הקורבה והריחוק וכמו שיבאר זה בפ' נ"ד מזה החלק: ב לא תמצא לשון חרון אף אלא בע"ז בלבד. רבים חמהו על הרב איך אמר זה שהרי אנו מוצאים על הרב בענין הפרה ויחר אף ה' במשה וכן אנו

אברבנאל

פרק לו הנה אבאר לך. כבר זכרתי לזרך הפרק הזה שהכוונה פרב לבאר כמה צריך האדם לכתוב להבדיל הבנשמה מהאלוה ית' אחרי כיותו עון יותר פלילי מהע"ז, ובאלו הוא השלום פרק נ"ד ונ"ם הקודמים. ולפי שהיה רצון הרב לבאר ענין הכעס הנאמרת בפ"י, הקדים לומר שבדברו בתאריס יבאר על אי זה צד יאמר שהש"י יכעיסו כדבר הבשרי אל יכעיסהו ויקציפהו, ר"ל שהחכמה היא הגדלית מלנו והסכלות הוא הנקלסת ממנו ית' ויכעיסהו ויקציפהו כמו שיבא בפ' נ"ד. ואמר עוד לבאר בענין הכעס יאמר בתאיסים מבני אדם, ורצה שלהיות החכמה הגדלית מלנו ית' והסכלות נתעב ונאלח לפניו היה שיאמר בעבור אותו ענין שהשם רצה בקצת אנשים, וזה אותה החכמה, או כעס עליהם וזה הענין הנרגזתים ממנה. ועוד הדרוש הזה שאינו מענין פס' ונא לבדויע הנכסף הזה, והוא שבכל

ספרי הקדש לא תמצא חרון אף ולא לשון כעס וקצף בהש"י אלא בע"ז בלבד, וסקושי במאמר הזה מבואר מאד והעירו עליו המפרשים כלם והוא שמצאתו חרון אף שלא בא על ע"ז אם במשה אמר ויחר אף ה' במשה (שמות ד' י"ד), ואם (באהרן ומרים) ויחר אף ה' בם וילך, ואמר וחרה אפי (שמות כ"ב כ"ג) וכיו בשיכם אלמנות ובניכם יתומים. ובאיוב (מ"ב ו') אמר חרה אפי בך ובשני רעיך. ובכר הגדל ן' בספר הבאודי לייתקם אל המאמרים האלה שמן ע"ז בהיותם נגנים על דעות נפסדות נתנים בו ותכרן, ודבריו בזה בכל המה מעשה תעתועים, וקצתם נקותים

מדברי

קרשקש

יכול רוצה ואיך ירותקו ממנו שאין לו תואר מרשג על עצמו, אבל אם נאמר חי שמורה על נשוא ועל נושא נאמר שהתואר הוא המתואר והוא עצם החיות לא שיהיה דבר מורכב מנושא ונשוא ושאין לנו דרך לתארו בתארי החיוב כי אם בשלילות: (נ) ומה הם ענין שמותיו המורים על אחד, כאלו תאמר שם בן ארבע אותיות אשר הוא שמו המיוחד לו וכן שאר השמות האחרים וכן שם בן שתים עשרה אותיות ושם בן ארבעים ושתים אותיות: (ד) והבנת השווי בשם אם התחלפות בענין כמו צלם ותמונה וראיה והבטה וחזיה האמורים בשם ית' והם שמות משותפים ויקרום בשמשמע:

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לו

עע"ז לבד. אמר ועבדתם אלהים אחרים וכו' והרה אף ה' בכם, פן יחרה אף ה', להכעיסו במעשר ידיכם, הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם, כי אל קנא וכו', מדוע הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר, מכעס בניו ובנותיו, כי אש קדחה באפי, נוקם הוא לצריו ומשלם הוא לאויביו, ומשלם לשנאיו, עד הורישו את אויביו, אשר שנא ה' אלהיך, כי כל תועבת ה' אשר שנא, וזה הרבה משיסופר, אלא כאשר תעבור על כל מה שיש מזה הענין בכל הספרים תמצאהו. (ח) ואמנם עשו [ג] ספרי הנבואה זה החזוק הגדול להיות זה דעת בטל נתלה בו יתברך, כלומר עובד ע"ז, [ד] כי מי שיאמין שראובן עומד בעת אשר היה בו יושב, אין נטייתו מן האמת כנטיית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה. ואין נטיית זה השני מן האמת, כנטיית מי שיאמין

שם טוב

בטל בו יתי' הוא עובד ע"ז וכל אלו אשר אמרנו יש בהם לד ע"ז מינים הנלגל, ואהרן ומריס לא הכירו מעלת משה כי היו מאמינים כי נבואתו היתה גשמיית, וחברי איוב משנו שהש"י פועל בלי אמצעי וחרה אפו בהם מלד שחושבים שעזב ה' את הארץ ולכן נאמר בכל אלה החרון אף וכל אלה הם דברי רוח. אבל האמת כי מה שאמר ויחר אף ה' במשה ויחר אף ה' בם וילך לא נאמר זה על לד האזהרה אלא להורות כי ענין קטן בלדיקים הוא נחשב להם כאלו הם עובדי ע"ז, ויהיה הראון באומרו לא תמצא לשון חרון אף ולא לשון קנאה על שיהיה השם מזהיר באלה הלשונות, ומה נאמר וחרה אפי בכם הוא דבר אחד שיצא מן הכלל ולא בעבור זה המעט יעזוב הרב לומר שלא תמצא לשון חרון אף ולא לשון קנאה אלא בע"ז, והכן זה כי הוא דבר מבואר, או הראון שלא תמצא כל אלו הלשונות מחוברים אלא בע"ז בלבד והראשון עקר: ואמרו עשו ספרי הנבואה זה החזוק גדול לקרות לו אויב ושונא וכועס אבל למה שיהיה זה הדעת נפסד ונתלה בו יתי' עשו זה החזוק גדול: כי מי שיאמין שראובן עומד בעת אשר היה בו יושב, עכשיו עשה הרב ו' חלוקות שניים מהעולם השפל ושניים מהעולם האמצעי ושניים מהעולם הנפרד: והנה

אברבנאל

מדברי הנראנוני שחשב ג"כ להשיב לזה כאומר שאהרן ומריס לא הבדילו בין הנבואה המושלמת לא המדומה, כלומר נבואת משה שלא ישתמש בה דמיון כי אם שכל לבד ונבואתם שהיתה על ידי דמיון, וכן היה טעות מהכרי איוב בהשבה השם יפעל בלי אמצעיים, ובאלו אמר זה בהשבה הנראנוני בהיה זה שמן ע"ז, והבל הבינו גם כזה וגם זה הביא לשאר הספוקים אשר העיריתי. והנראה אלי בזה הוא שהרב לא אמר שלא נמצא חרון אף כי אם בע"ז, אבל אמר שלא תמצא חרון אף ולא לשון כעס וקנאה בהש"י כי אם בע"ז. וכוונת מאמרו שהכעס המיוחס בלשון פעמים יחויחס אליו יתי' לבד שיהיה החרון והכעס בו, ופעמים יהיה בתלותו ויחסו למקבלים, והנה הספוקים אשר הזכרתי בגלם יהיה החרון אף במקבלים לא בו יתברך, כי בתשה אמר ויחר אף ה' בתשה, ויחר אף ה' בם, הרה אפי בך, וחרה אפי בכם, בגלם יהיה החרון אף הנוי בהם לא בו יתי', ומהמין הזה לא דבר הרב לבי שהחרון אף בהיותו סמוך ומחובר למקבלים אין ספק שיוכן על הענוש והמכה אשר הבא עליהם, ולכן לא תשם לאין הזה, אבל אמר שלא תמצא חרון אף בעם או קנאה בו יתי', כלומר מיוחס אליו ומתחבר בו, כי אם בענין ע"ז כמו שהגיד כי אל קנא (דברים ו' ט"ו), פן יחרה אף ה' אלהיך (שם ו' ט"ו), להכעיסו במעשי ידיכם (שם ל"ח כ"ט), מלבד בניו ובנותיו (שם ל"ב ט"ו), הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם (שם ל"ב כ"א), כי אש קדחה באפי (שם שם כ"ב), הכעיסוני בפסיליהם (ירמיה ח' י"ט), כלם מורים בעם והבעלות בו יתי' בלתי מחייחס למקבלים כי אם בו, ועם היות שבענין הע"ז ג"כ יבא לשון כעס אלו ומחייחס למקבלים כמו שהביא וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים (דברים י"א י"ז), הנה זה מורה על הענוש כמו שיוכיח עניו הכתוב, ולא יתכבד שכל מקום שיהיה חרון אף אלו במקבלים יהיה בענין ע"ז, ולא אמר הרב כן, כי אם שכל חרון אף שבע"ז ולא בשאר (אי"ב פסק אשר הפסוקים) כמו שחשבו המפרשים: ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק, המאמר הזה אשר כתב ויחר בגיאות בפרק ל"ח ג' בפ"ם שם שיש מן האמונות האמתיות, האמונות הייחוד וקדמות השם ושאינו גוף, ומהם הכפרתיות להסיר הטעל ולקנות מדות עוכות באמונה שבשי"ת יחר אפו על מי שיעשוה, כמ"ש ויחר אפי בהם והרגתים. הנה כיון הרב זה בבפי האמת הש"י לא יתפעל ולא יכעס ולא יחרה אפו, אבל ספרי הקדש ייחסו זה אליו כדי להבחיל הבוטעים מעבוד, ולרמוז לזה אמר כאן, ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק הגדול, כלומר שספרי הנבואה מיוחסים אליו יתי' הבתעלויות האלה, לא לבריחו מתפעל בהם כ"ל בלבחי (ל"ל נחת) בחוזק. וכתב ע"ז הנראנוני החזוק הגדול כי הבסיומו ע"ז הבלים מבוטה, ירלה למה שבתב הרב בחלוהו פרק ל"ח מ"ג שזו היא אמונה הבתרחית כדי להסיר הטעל ולקנות מדות עוכות: כי מי שיאמין ראובן עומד בעת אשר היה בו יושב. עכשיו עשה הרב (שם) חלוקות. (שניים) מעולם השכל, ושניים מהעולם האמצעי, ושניים מהעולם הנפרד:

אפודי

אנו מולאים ויחר אף ה' בם וילך, וכן חרה אפי בכם, וכן חרה אפי בך ובאמני בעיר בחיוב. ויש שחיבלו כי על הכוב ידבר וזה אינו מספיק. והבספי חיבן שבבר בחב הרב בזה הפרק שהמאמינים דעת בטל בו יתברך הוא עובד ע"ז באמרו להיות זה הדעת בטל נתלה בו יתי', ואם כן אפשר זה נאמר למשה במעמד הסנה ויחר אף ה' במשה לפי שמשה היה חושב היותו יתברך מינו הנלגל עם שאלת האמונה כוללת בשמים הם עד שהיי כולה לאלו המוחשים שעשה לו הש"י בהבבת המטה לנחש ומפני זה בעם הבם יתברך עליו להיותו מאמין דעת בטל בו, וכן אהרן ומריס לא הכירו מעלת משה רבינו ע"ה וגם לא ידעו גדולת מעלתו ולפיבך היה נמשך מזה שלא היו מאמינים התורה כפי מה שהיא אמר בלא היו חובבים שהיתה מעלתו גדולה על מעלתם, וכן ענין אליהו וחבריו לפי שטעו בידיעת הש"ית וכן היו נפיבם אלמנות מלד שמענה אותם חושב שעזב ה' את הארץ ועל כן נאמר בכל אלה חרון אף: ג והנכון אמרו עשו ספרי הנבואה זה החזוק הגדול, כי הבסיומו על זה לחבלית משובח: ד כי מי שיאמין וכו'

קרשקש

פרק לו (ח) אמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק להיות זה דעת בטל נתלה בו. אמר נתלה בו כי הקדמונים היו מאמינים מציאות השם האמנה בגמרה. ובימי דור אנוש מעט קצתם טעות גדולה, ואמרו אחר שהשי"ת ברא הכוכבים והגלגלים מאין חומר ואדונים לכל גוף זולתם ומתחידים קיימים לעולם רצון הבורא הוא שיעבדום בני אדם ויכבדום תכלית הכבוד שזה תפארת והדור לבוראם כמו שהרצון המלך שיהיו עבדיו ומשרתיו מכובדים מבני אדם, ועשו היכלות ועבודות לגלגלים ולכוכבים עד שבהמשך הימים מציאות השם ועבודתו נשכחו, ומתוך כך אמר ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק להיות זה דעת בטל נתלה בו, שאומרים המאמינים בגלגלים ובכוכבים שזה הוא ענין רצונו. שיעבדו אחר שהם משרתיו הקרובים אליו. או אפשר שנאמר באמרו דעת בטל נתלה בו האמנת השי"ת והאמנת ע"ז להיותה מסיבה ומריעה להיותה אמצעית בין בני אדם ובין הש"י כי מי שיאמין שראובן עומד בעת שהוא יושב אין נטיתו מן האמת כי זה כזב אשר כי ראובן אשר שיעמוד אמנם מי שיאמין שהאש תחת האויר הוא כזב נמנע כי הוא בלתי אשר:

קדחה באפי (שם שם כ"ב), הכעיסוני בפסיליהם (ירמיה ח' י"ט), כלם מורים בעם והבעלות בו יתי' בלתי מחייחס למקבלים כי אם בו, ועם היות שבענין הע"ז ג"כ יבא לשון כעס תלוי ומחייחס למקבלים כמו שבביא וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים (דברים י"א י"ז), הנה זה מורה על הענוש כמו שיוכיח עניו הכתוב, ולא יתכבד שכל מקום שיהיה חרון אף תלוי במקבלים יהיה בענין ע"ז, ולא אמר הרב כן, כי אם שכל חרון אף שבע"ז ולא בשאר (אי"ב פסק אשר הפסוקים) כמו שחשבו המפרשים: ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק, המאמר הזה אשר כתב ויחר בגיאות בפרק ל"ח מ"ג בפ"ם שם שיש מן האמונות האמתיות, האמונות הייחוד וקדמות השם ושאינו גוף, ומהם הכפרתיות להסיר הטעל ולקנות מדות עוכות באמונה שבשי"ת יחר אפו על מי שיעשוה, כמ"ש ויחר אפי בהם והרגתים. הנה כיון הרב זה בבפי האמת הש"י לא יתפעל ולא יכעס ולא יחרה אפו, אבל ספרי הקדש ייחסו זה אליו כדי להבחיל הבוטעים מעבוד, ולרמוז לזה אמר כאן, ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק הגדול, כלומר שספרי הנבואה מיוחסים אליו יתי' הבתעלויות האלה, לא לבריחו מתפעל בהם כ"ל בלבחי (ל"ל נחת) בחוזק. וכתב ע"ז הנראנוני החזוק הגדול כי הבסיומו ע"ז הבלים מבוטה, ירלה למה שבתב הרב בחלוהו פרק ל"ח מ"ג שזו היא אמונה הבתרחית כדי להסיר הטעל ולקנות מדות עוכות: כי מי שיאמין ראובן עומד בעת אשר היה בו יושב. עכשיו עשה הרב (שם) חלוקות. (שניים) מעולם השכל, ושניים מהעולם האמצעי, ושניים מהעולם הנפרד:

הסכלות

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שיאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו, ואין נטיית זה השלישי מן האמת, כנטיית מי שהאמין שהמלאכים יאכלו וישתו וכיוצא בזה. ואין נטיית זה הרביעי מן האמת, כנטיית מי שהאמין חיוב עבודת דבר זולת השם, שכל אשר תהיה ה הסכלות והכפירה נתלית בענין גדול, ר"ל במי שיש לו מדרגה חזקה במציאה, היא יותר גדולה מהתלותה במי שיש לו מדרגה למטה ממנו, ורצוני לומר בכפירה האמנת הדבר בחלוף מה שהוא, ורצוני לומר בסכלות סכלות מה שאפשר ידיעתו, שאין סכלות ו מי שסכל מדת מחודד האיצטוונה, או סכל כדוריות השמש, כסכלות מי שסכל אם השם נמצא ז או אין לעולם אלוה, ולא כפירת מי שחשב ח מחודד האיצטוונה חצייה או שהשמש עגולה, ככפירת מי שחשב כי השם יותר מאחד. ואתה יודע כי כל מי שעובד עבודה זרה לא יעבדה על דעת שאין אלוה בלעדיה, ולא דמה מעולם כלל מן העובדים, ולא ידמה מן הבאים שהצורה אשר יעשה מן המתכת או מן האבנים והעצים, שהצורה ההיא הוא אשר בראה השמים והארץ והיא הנהיגם, אבל אמנם יעבדוה על צד שהיא דמיון לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה יתברך, כמו שבאר ואמר מי לא ייראך מלך הגוים וכו', ואמר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי וכו', רומז אל הסבה הראשונה אצלם, וכבר ביארנו זה בחבורנו הגדול, וזה ממה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו, אלא ט שהכופרים ההם עם היותם מאמינים מציאות הבורא, אחר שנתלית כפירתם בחק שהוא לבורא יתעלה לבד, ר"ל העבודה וההגדלה כמו שנאמר ועבדתם את ה' וכו', בעבור שתתקיים מציאותו באמונת ההמון, והשבו החוק ההוא לזולתו, ויהיה זה מביא להעדר מציאותו יתעלה, מהאמנת ההמון, י כי לא ישיג ההמון אלא מעשה העבודות, כ לא עניניהם ולא אמתת הנעבד בהם, חייבם הדבר ההוא המות, כמו שאמר הפסוק לא תחיה כל נשמה. ובאר העלה והיא הסרת הדעת הזה הבטל שלא יפסד בו זולתם, כמו שאמר ולא ילמדו אתכם, קראם אויבים ושונאים וצרים, ואמר שהעושה זה מקנא ומכעיס ומעלה חמה, ל ואיך יהיה ענין מי שנתלית כפירתו בעצמו יתברך והאמינו

אפודי

וכו', ר"ל עכשו עשה הרב שסה חלוקות שניים מהטועים השפל ושניים מהלמעלה ושניים מטועים הנפרד: ה הסכלות והכפירה. מלד היסב הרב ז"ל בגדר הכפירה מאמר פוסק חלוף הדבר ממה שהוא: ו מי שסכל מדת מחודד האלטוונה. ר"ל שלא ידע מחודד האלטוונה מי זה שעור מהאלטוונה אשר היא שוה בכל לדדיה כרוחב תוכנת המחודד ושיעור נוכח האלטוונה כנוכח המחודד, וזה הסכל סכל איזה שיעור הוא המחודד מהאלטוונה השלימה: ז או אין לשולם אלוה וכו'. ר"ל שמי שהיה לו הכלות העדלי ולא ידע אם השם נמצא או בלתי נמצא הוא הכלות יותר חזק מהסכלות הקודם לזה: ח מחודד האלטוונה חציה. ר"ל שחשב שהמחודד הוא חצי האלטוונה השלימה וזה שקר כי אין המחודד חלק מהאלטוונה השלימה אלא כמו השלים: ט שהכופרים ההם. ר"ל הכופרים המאיס לעבוד הלורה המקבלת כח מהאמצעיים: י כי לא ישיג וכו', זהו נתינת טעם למה שאמר והיה מביא להעדר מציאותו יתי' וכו': כ לא עניניהם. ר"ל התכלית שבעבורו עושים אלו העבודות, וכימי דור אנוש התחילו לטעות בזה, וכן הדבר שעובד ע"ז שאין המלאות אמי שלא יקבל מן המכמים המעיינים: ל ואיך יהיה ענין מי כו'. ר"ל אם באלו העניניים

שם טוב

והכעס אומרו שכל אשר תהיה הסכלות והכפירה נתלים בענין גדול. הענין הגדול לא בעבור היותו גדול בכמות אלא היותו גדול במדרגה החזקה במציאה, וחזו אמרו בענין גדול ר"ל וכו'. והכן הגדרת הכפירה באומרו במאמר פוסק, כי הגדרת הכפירה בחלוף מה שהוא לא בחלוף מה שצא בתורה, כי כבר יאמין אדם מה שצא בתורה ויקרא כופר כמו יד ר' עיני ה', והדומים לו, והכן מה הפרש בין הסכל והכופר, שלכופר יש לו סכלות קיימי שהוא חלוף האמת, והסכל הוא מה שאין לו סברת אלא שאינו יודע דבר: ואמרו אלא שהכופרים ההם עם היותם מאמינים מציאות הבורא כו', והרצון בו כי מהמוסכלות הראשונות הוא כי ילמדון הכל רחוי שיגתן לו העבודה והגדולה ואין רחוי לעבוד זולתו בעבור שתתקיים מציאותו אצל ההמון, כי כל המון יחשבו כי מי שהכל עובדים אותו רחוי שיהיה אלוה ואם יעבדו לזולתו מלאך או ארץ או גגל או גשם מהגשמים לחשוב שזה האלוה ויבטל מציאות הש"י, ולכן הכופרים אף שהיו מאמינים שהיה הש"י נמצא למה שהיו נותנים המיוחד לו שהוא העבודה והגדולה לדבר מנברחיו היו מביאים להאמין בעיני ההמון שאין השם נמצא, ולכן היה מביא העבודה לזולתו כאלו הש"י היה נעדר בהאמנת ההמון, כי לא ישיג ההמון אלא מעשה עבודות לא עניניהם, ר"ל התכלית שבעבורו עושים אלו העבודות

אברבנאל

הסכלות והכפירה. הרב פי' מה היא כפירה ומה היא סכלות, ואמר שכפירה היא האמנת הדבר בחלוף מה שהוא עליו, והסכלות הוא סכלות מה שאפשר ידיעתו: שאין סכלות מי שסכל מדת מחודד האצטוונה. ר"ל שלא ידע המחודד מהאלטוונה מי זה שעור היא ממנה (מהאלטוונה) אשר היא שוה בכל לדדיה כרוחב תוכנת המחודד ושיעור נוכח המחודד, וזה הסכל סכל מי זה שעור הוא המחודד מהאלטוונה השלמה, זה שקר כי אין המחודד חלק האלטוונה השלמה אלא כמו השלים (נמצ"ל אלא שלים): ואתה יודע כי כל מי שעובד ע"ז כו'. המאמר הזה ירצה שהוא סותר למה שקבר הרב במקומות

אחרים מזה הספר, שאמר שהראשונים לא היה עובר עיונם מהגלגל ולא היו משערים דבר מעולם השכל, ופה אמר שכל עובדי ע"ז מודים במציאות הסבה הראשונה הנבדלת, והספק הזה התעורר אליו בן רשדי, והשיב שלא דבר הרב כאן מהעובדים לשמש ולירח ולכל אלה הסמים כדוב אנשים ובני הכסדיים, כי לא יאמר הרב עליהם מי לא יראך מלך הגוים (ירמיה י' ז'), ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי (מלאכי א' י"א), אבל כיון הרב לומר מהאלנים אשר היו עובדים העלמות הנעלמות לבכבים ולגלגלים, שהם מאמינים מציאות הכלים הנפרדים והסבה הראשונה, ועם זה היו עושים עלמות לעזר ולהועיל בעבדם אותם, והשב שזה היה ענין אנשי הרן בעצמו, וכמו שהאריך בזה החכם המפרש המסכר. ולהי

המשוב

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לו

והאמינו בחלוף מה שהוא, ר"ל שלא יאמין מציאותו או יאמינהו שנים או יאמינהו נשם או יאמינהו בעל הפעליות, או ייחס לו איזה חסרון שיהיה, כי זה בלא ספק יותר רע מעובד ע"ז על שהיא אמצעית או מטיבה או מריעה לפי מחשבתו. ודע שאתה בשתאמין הגשמה או ענין מעניני הגשם, שאתה מקנא ומכעיס וקודח אש וחמה, ושונא ואויב וצר, יותר קשה מעובדי ע"ז מאד. ואם יעלה בדעתך שמאמין ההגשמה יש לו התנצלות בעבור שגדל עליה או לסבלותו וקוצר השגתו, כן ראוי שתאמין בעובדי עבודה זרה שהוא לא יעבוד אלא לסבלות או מפני שגדל על זה מנהג אבותיו בידיו. ואם תאמר שפשוטי הכתובים ישליכום בזה הספק, כן תדע שעובד עבודה זרה אמנם הביאוהו לעבודתה דמיונים וציורים חסרים, אין התנצלות אם כן למי שלא יקבל מן המאמתים המעיינים אם יהיה מקצר מן העיון, שאני לא אחשוב לכופר מי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמות, אבל אחשוב לכופר

שם טוב

דעבודות אשר היה להורדת הרוחניות או בעבור סבה אחרת, ולכן חוייב להרוג לעובד ע"ז שהוא כאלו מכחיש מציאות השם, ואם הדבר כן מי שיאמין שהשם גשם ובעל הפעלות לו שיש בו חסרון הוא יותר רע מהעובד ע"ז, כי המאמין בע"ז כבר יחשוב שיש אלוה זולתו והמאמין שהשם הוא גשם הוא כופר בשם יתי' ג"כ הוא יותר רע. והכן אמרו ודע שאתה וכו':

אפודי

התחייבו המות בעבור שעמו אמצעיים בינו יתי' ובינינו כל שכן וכל שכן מי שאולה הכפירה בו יתי' והאמינו באלוף מה שראוי להאמין שהוא חייב מיתה:

אמר שם טוב כבר אמרו המפרשים כי כל הפרקים מאחר ושלשים ועד הנה כלם הם להעיר על מעמד הנגחר, ולמה שהרב דבר במעמד הנגחר בפרקים רבים ובראשי פרקים, ראיתי לעלות אל הר ה' ולקבלם יחד בקצת הערה אחר כי הביאור בו אינו נאות כמו שאמר בתחלת זה הספר, והנה ראוי לך המעיין שתדע כי כל דבר שיושג במראה הנבואה אמנם הוא משל לענין אחר, והסובר שאינו משל לדבר אחר הוא שכל, והסובר שהוא משל לבד הוא רשע אבל יחוייב שיסבור בו שני הענינים יחד, וזה לך הקדמה לכל מה שנאמר אח"ז, והנה הרב המורה רמז על זה בחלק ג' פ' ט'. והנה ראשונה כי עלייה וירידה הנאמר במעשה הנבואה הוא עלייה במדרגת העיון או ירידה להנהגת אנשי הארץ, כמו שרמז הרב בפרק עלה וירד ובפרק נלב. שנית ראוי שתדע כי הגלותו בעב הענן חשך ענן וערפל הוא על היות המוצע עכירות עצמינו לא שהוא גוף שיקיף בו עב או. ענן אבל האחר מחיצה גדולה ומסך מוצע להשגת השכל הנפרד ומה שהוא עליו, ואפי' האחר זך ונכבד אפי' אחר הגלגלים כ"ש זה האחר העכור אשר הוא האחר שלנו מפני זה כל אשר ישתדל שכלנו להשיג השי"ת או לאחד מהשכלים ימצא מסך מבדיל בינינו ובין הש"י והוא נסתר ממנו בענן או בחשך וזו היא הכוונה באחרו ענן וערפל סביביו, וזה אחרו הנה אנכי בא אליך בעב הענן, וזה היה להעיר שהשגת אחתתו נמנעת לנו מפני אחר זה, וכבר רמז הרב בפ' ט' חלק ג'. שלישית רצוי שתדע כי לשכל האנושי גבול להשיג הדברים וע"ז כא הרמוז והגבלת את העם סביב לאמר וגם הכהנים כו' יתקדשו. רביעית יש לדעת כי אין רצוי לאדם להרוס לעיין בחכמה האלהית מתחלת המחשבה בלתי שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ויזכך מדותיו זכוך רב וימית תאוותיו. ואמרו המפרשים כי מה שרצה הרב שירגיל עצמו בחכמות ובדעות הרמז בו כי יחוייב לאדם כדי לידע השי"ת השלם חכמות שהם הכנה לחכמה ובחכמה הטבע והחכמה האלהית ובזאת החכמה האלהית ישיג האדם מה שאיפשר להשיג מהשי"ת וזה אמרו היו נכונים לשלשת ימים כי ביום השלישי ירד ה', ולריך ג"כ שיזכך מדותיו שהוא הנרמז באמרו וכבסו שמלותם, וימית תאוותיו ועל זה כא הרמוז אל תגשו אל אשה. ואחרים אמרו כי היו נכונים לשלשת ימים רמז לשלשה מיני הידיעות שצריך האדם לידעם, שידע ההקדמות ואח"ז שידע דרכי ההקש ועשות המופת ואחר זה ידע אופן השמירה מהטעותות השכל, ואלו השלשה יכללם מה שאמר הרב ז"ל בפרק ה' מה שאמר שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ועל זה זוה היו נכונים לשלשת ימים. אמנם כפי הפי' הראשון יהיה אמרו כאשר יכין הקדמות אמתיות ויכין וידע דרכי ההקש וכו'. יהיה רמז לזה כמו שאמר השמרו לכם עלות בהר, כי זאת אזהרה שיבינו ההקדמות ואח"כ ידעו ההקש ועשות המופת ושמירה מהטעותות השכל. חמשית יש לדעת כי הסבות המוצעות לפתוח הלמוד האלהיות ולהראותו להמון, ה' סבות, האחת קושי הענין בעצמו. השנית קצור הדעות כלם. השלישית אורך ההצעות. הרביעית ההכנות הטבעיות ורתיחת

אברבנאל

אחשוב שאין בדברי הרב סתירה ושלא כיון למה שחשב, לפי שמאמר הרב כלל הכפל עובד ע"ז לא יעבדה מצני שיחשוב כי אין אלוה בלעדיה, ור"ל בע"ז הצורה אשר עשוה העובדים, ואחר הרב שלא חשב אחד מהם הצורה הזאת עצמה שעשה היא אשר ברצה שמים וארץ והיא הנרגנה, אבל יעבדו אותה סותרה הנעשים בידיהם על גד שהיא דמות דבר עליון, והיה המצעי ביניהם ובין האלוה יתי', וא"כ כלם מודים בסבה ראשונה כמ"ש מי לא יוראך מלך הגוים ואחר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי, רומז אל הסבה הראשונה אי אפשר שתהיה, אם שכל נגדל ואם נגעל או רוח בפי הנרגן דעותם. והיה דעת הרב, שהקדמונים היו דור אחוז והכשדיים חושבים שהגלגל או הכוכב ורוחו הוא האל ר"ל שהוא היה הבנוה העולם והסבה הראשונה בו, והצורה שהיה עושה כל אחד מהם היה בדמותו או בדמות המעשי בינו לבינם, ומהם היו חושבים היות הסבה הראשונה הפועלת נגדלה מכל בשמות, והיו עושים הצורות בדמות הבעלזונים והיו המעשים בינם לאל יתי', והנה חייבת המנע (ר"ל האמונה) המאמינים בתורה הוא יותר רע

לפי שהיו מזכיר ומקטרים לצורות הנם בהיותם הבעובדה מיוחדת לאלוה יתי', כדי שבגב הסמון הלו תתקיים מציאותו. ואמר הרב זה לפי שלדעתו הבעובדה האמתית לו יתי' היא הציור והעיון והאמונה האמתית הדבקה בשכל, ולפי שהסמון לא יגיעו עיני הבעובדות רוצה לומר כוונתם ותכליתם שהוא מצני הציור והאמונה, אבל יגיעו מעשה הבעובדות היה רחוי שלא יעבד כי אם הוא יתי', כדי שהבעובדה יצא הציור והאמונה האמתיות בו, ולא יצוחו מהבעובדה הנה לבתיון בתוחם לזרה אז באמצעי שהיא דמותה, ולכן היו חייבי מיתה העובדים לחוסם הצורות ממה שיחמו מהבכוד האלהי לזולתו, וממה שיתעוללו זולתם עם היותם מוקטרים במציאותו, ולכן לזה שהבנענים לא יתיו כל נשמה כדי שלא יהעיולו אותם בהעבדם הצורות, וינוחו מצני זה להאמין באותן הצורות אז באמצעיים, בדמות הנשמות בלא יתי' אחרי שהוא דעת נפסד בעצמותו הוא יותר רע ומזיק

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לו לז

לכופר סי שלא יאמין הרחקתה, וכל שכן במצוא פי' אונקלוס ופירוש יונתן ב"ע עליו השלום ירחקו מן ההנשמה כל מה שאיפשר. וזאת היתה כוונת זה הפרק:

פרק לז פנים שם משתתף, ורוב שתופו על צד ההשאלה, הוא שם הפנים מכל חי, ונהפכו כל פנים לירקון, מדוע פניכם רעים, וזה הרבה. והוא שם הכעס, ופניה לא היו לה עוד. ולפ"ז הענין נעשה הרבה בעניין כעס השם וקצפו, פני ה' חלקם, פני ה' בעושי רע, פני ילכו והגיהותי

שם טוב

ורחיתה הטבע והמיית הנערות. החמישית העסק בדרכי הנשמים, ולכן אמרה תורה ויהי כיום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות רמז לאורך הגלעות, שהיא הסבה השלישית. ואמרו וברקים רמז לדקות המושג. וענן כבד על ההר רמז לקצור המשיג מצד החומר. וקול שופר רמז בסבה החמישית שהיא עסק בדרכי הנשמים. ואמר שופר נגזר ממאמר ספר שהגוף נגרר אחריהם. ואמר ויחרד כל העם ר"ל שחפצי אלו הסכנות נמנע למוד זאת החכמה להמון. והר סיני עשן כלו רמז לסבה הרביעית שהם הסכנות הטבעיות, והיה זה כלו כמו שתארנו למה שכל מה שיושג במראה הנבואה הוא משל לענין אחר ואחר שהיה זה כן והיתה התורה מוכנת להתחיל בה וללמוד אותה הנערים והנשים וכל העם ואין ביכולתם להבין הדברים כפי אמתתם לזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין אמתי ובכל ציור מה שיצייר השכל מציאותו לא אל אמתת מהותו, ונמנע ללמוד אל האמון העם דרכי העיון האמתיים וזהו אמרו וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, ואמנם משה שהיה ביכלתו לדעת הדברים נאמר עליו קרב אתה ושמע אליו אל אחתי ואתה תדבר אלינו ביישרה אל מציאותו ובדמיונים, ולכן נאמר משה נגש אל הערפל אשר שם האלהים, כי השלמים נגשים אליו בשלילה, והנה משה ידע כל מה שאפשר לאדם לדעתו לא נשארה שלילה כלל, ולזה שיסוד היסודות ועמוד החכמה לידע שיש שם נמצא ראשון שהוא אחד ואינו גשם וזה הדבר ראוי להודיעו לנשים ולקטנים אמר השם אנכי ולא יהיה לך ולא תעשה לך פסל וכל תמונה, ולזה שהעובד זולתו אח"ז יכחיש מציאותו כמו שביאר הרב בקרא העובד ע"ז אויב ושונא. אמנם קול ה' ר"ל הקול הנברא מושג מאת ה' אשר ממנו נמצא הדבור לא שמעו אלא פעם א', והוא הקול אשר יצאה נשמתם לחזקו ולתקפו והשיגו בו שתי הדברות הראשונות, וגם אלו השתי דברות משה הגיעה להם בהכרח ולא היתה מדרגתם בזה בשוה, כי כבר ידעת אמרם משה מחילה בפ"ע מחרן מחילה בפ"ע בדב ומביהוא מחילה בפ"ע. אמתת ההשגה היא נעלמה מאד כי לא קדם כמותה כמו שאמר כי שאל נא לימים וכו', ולא יתאחר כמותה כמו שאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה:

אמר שם טוב זהו מה שאפשר לגלות לך מדברי הרב על דד הכללי אבל יש בכל אחד מכל אלו הפרקים אשר העיר עליהם הרב אל מעמד הנגבר אשר לא יוכל השכל להקיפם אלא מי שקבלם מהרב פנים אל פנים, זהו מה שראיתי לבאר לך מדברי הרב במעמד הנגבר והשם יכפר בעבור מה שכתבנו כי טבע ההשתוקקות להודיע למעיינים והם יראו השם וחושבי שמו הבינו לנו לדבר כ"כ ולחבר הדברים המפוזרים, ואחר שהוכח זה ראוי שנשוב אל ביאור דברי הרב בשאר פרקים:

פרק לז פנים שם משתתף ורוב שתופו הוא על דד ההשאלה, כי יאמר על הפנים כל פנים לירקון: והוא שם הכעס, ולפ"ז הענין

ומיון מע"ז, אחרי היות כללותה בעומת המלעיים. ומה שפעיר הרב כאן על שהעבודות הם לזרך הכמון הטיר עליהן ג"כ בפ' נ"ד וב' ס"ד מזה החלק וכפ' נ"ב מח"ג. ואחשוב אני שלא אמר הרב זה ולא כיון בו על כל העבודות, כי ההלכה והמלות הם מבוזות מפאת עצמן, ואמנם כיון זה בקרבנות וכמו שאפרש בפרק נ"ב חלק ג' המזבח והבגיעי לשם בעזרת השם יתברך אמתי שגם בקרבנות נדעת הרב יש תועלת בעצמן (עיין בהקדמת הקרבנות לספר ויקרא ותרוס נחת), והרב הפסיק לא מלת דברו לשתיק הדברים בפ' נ"ב ח"ג כי סמך עצמו על דבריו בהקדמה הזאת:

פרק לז פנים שם משתתף ורוב שתופו הוא על צד ההשאלה. שלאנו אני מה ראה הרב לומר שרוב שתופו הוא על דד בהשאלה, והנה לא אמר זה בכל שאר השתופים עם היותם בזה הענין מהדמים. ואמרתי שלא כיון הרב שאר השתופים אשר יבאו בזה הפרק הם על דד ההשאלה, כי אם לבאר שיש שהותם אחרים אלבד מה שיזכור כאן ושהם על דד ההשאלה, ואמר זה על ההנחה הראשונה שאמר שפנים יאמר על פני כל חי. והוא קבה כי פנים לא יאמר בלבד על פני הבעל חי, כי אם גם על פני דומדמיים, כאומר על פני אבל, פני האדמה, על פני הבוה, ולכן יקבה האדם לומה שהנה הרב בפני הבעל חי, ולא עשה כן בשתוף לחזור שהביאו אחריו ולא אמר שהוא כולל להי. ולהתיר זה אמר ורוב שתופו ר"ל אם מלינו שנאמרו פנים באחרן ובהבום ובשאר הדברים הכלולי מדברים, הוא על דד ההשאלה, ולכן לא הביאו הנה: פני ילכו והגיהותי לך, קשה מאד מה ראה הרב להביא ולערב פני ילכו מלשון כעס, בהיות הפנים בכל אותה פרשה מענין מציאות כמו שיפרשו. והשמיט עוד מאולקונים שהרבה פנים נאומנים מתחלפים, אמר פני ילכו רוגזי יסך, והרבה אם אין ענין הולכים שהוא קרוב אלינו ומעניינו, אם לית שכינתך מהלכת בינינו, והרבה ופני לא יראו ודקדמי לא יתחזון, לא אמנם לאחזו יה אמי שכינתי, והרבה ופני לא יראו ודקדמי לא יתחזון, ושוד תרתה שהרבה ודבר אל משה פנים אל פנים, ממלל עם ממלל, וכן פנים בפנים דבר ה' עמכם ודבר אל משה פנים אל פנים, ממלל עם ממלל, וכן פה אל פה אדבר בו ממלל עם ממלל אנא ממלל עמיה, אבל אשר ידעו ה' פנים אל פנים שנאמר ג"כ במשה (תרגום) דאתגלי ליה ה' אפין באפין ולא אמר ממלל, הנה א"כ בפנים שנאמרו בהלל יח' כאן בדברי אונקלוס עשה גבורים, רוגזי, וזכיתי, ואני שכינתי, והקדמי, ממלל, אפין, והוא זר מאד. והנראה אני בכוונת הרב הוא, שהוא יאמר בשרש נ"ד מזה הלק שמרע"ם בקש ב' בקשות ובאחתו המעוכב על ב' הבקשות, ופירשו כמו שאזכור שם. שאחרי שתי השאלות כלו התשובות, והשאלה הראשונה לדעת הרב היא, הודיעני נא את דרכיך, והתשובה היא אני אעביר כל טובי. ולפי שיקשה לזה שאחרי אותה שאלה אמר יח' פני ילכו והניחותיו לך, וראיה שהיא תשובה לענין הודעת הדרכים, לכן מוקדם הרב לומר בפני ילכו אינם תשובה לאותה שאלה, כי אם שיוך בעצמן ואז ישובו. והנה א"כ אין בזה תשובת אותה השאלה. אמנם אונקלוס מאחר ראה שמשה השיבו אם אין ענין הולכים. גזר אומר שלא היה בזוהת פני ילכו על הבשיבה, כי אם היה מישדו על הליכת הבשיבה אין יחוור לבשיב בו, לכן תרגמו רוגזי יסך (עם היות שמאלתי בבפרים שכינתי תהך ואניח לך), ומשה לא בקש על הליכת הבשיבה, והוא אומר אם אין ענין הולכים, אם לית שכינתך מהלכת בינינו. ואמנם אמרו לא הוכל לראות פני תרגם אני שכינתי בשכינה לפי האמת שם מזוהף בדברי אונקלוס, כי ממנה תאמר על המוחשת חמריית, והוא פאור הנברא על דד הפלא, וממנה יאמר על מהות הלא יתברך, וממנה יאמר על הבשיבה הנבדלים מעינו הגלגלים וכמו שבארתי בחלק אחר. ולזה לא שלל לא הכול לאחזו שכינתי בכלל, כי לא ישלול ממנו ראיית הבשר המוחשת, כי אם אחזו שכינתי, ר"ל ראיות הבשיבה והמעולה ממנה, שהוא מהותו יח'. וכדי לבודיע שני מהותו אמנם הנגנת הבשלים הנבדלים, תרגם ופני לא יראו ודקדמי לא יתחזון, הנה א"כ כיון בכל זה בפי' אמנם בנראמרים במשה אשר מלאם אונקלוס שמוכים לדבור כמו ודבר ה' עם משה פנים אל פנים, שני פנים דבר ה' עמכם, תרגם בשם ממלל לזי שהדבור לא יוחסם לפנים כי אם שהם מדבר עמשה דבור אחרי דבור, ולפי שבשבוח אשר ידעו ה' פנים אל

פנים

אברבנאל

אל פה אדבר בו ממלל עם ממלל אנא ממלל עמיה, אבל אשר ידעו ה' פנים אל פנים שנאמר ג"כ במשה (תרגום) דאתגלי ליה ה' אפין באפין ולא אמר ממלל, הנה א"כ בפנים שנאמרו בהלל יח' כאן בדברי אונקלוס עשה גבורים, רוגזי, וזכיתי, ואני שכינתי, והקדמי, ממלל, אפין, והוא זר מאד. והנראה אני בכוונת הרב הוא, שהוא יאמר בשרש נ"ד מזה הלק שמרע"ם בקש ב' בקשות ובאחתו המעוכב על ב' הבקשות, ופירשו כמו שאזכור שם. שאחרי שתי השאלות כלו התשובות, והשאלה הראשונה לדעת הרב היא, הודיעני נא את דרכיך, והתשובה היא אני אעביר כל טובי. ולפי שיקשה לזה שאחרי אותה שאלה אמר יח' פני ילכו והניחותיו לך, וראיה שהיא תשובה לענין הודעת הדרכים, לכן מוקדם הרב לומר בפני ילכו אינם תשובה לאותה שאלה, כי אם שיוך בעצמן ואז ישובו. והנה א"כ אין בזה תשובת אותה השאלה. אמנם אונקלוס מאחר ראה שמשה השיבו אם אין ענין הולכים. גזר אומר שלא היה בזוהת פני ילכו על הבשיבה, כי אם היה מישדו על הליכת הבשיבה אין יחוור לבשיב בו, לכן תרגמו רוגזי יסך (עם היות שמאלתי בבפרים שכינתי תהך ואניח לך), ומשה לא בקש על הליכת הבשיבה, והוא אומר אם אין ענין הולכים, אם לית שכינתך מהלכת בינינו. ואמנם אמרו לא הוכל לראות פני תרגם אני שכינתי בשכינה לפי האמת שם מזוהף בדברי אונקלוס, כי ממנה תאמר על המוחשת חמריית, והוא פאור הנברא על דד הפלא, וממנה יאמר על מהות הלא יתברך, וממנה יאמר על הבשיבה הנבדלים מעינו הגלגלים וכמו שבארתי בחלק אחר. ולזה לא שלל לא הכול לאחזו שכינתי בכלל, כי לא ישלול ממנו ראיית הבשר המוחשת, כי אם אחזו שכינתי, ר"ל ראיות הבשיבה והמעולה ממנה, שהוא מהותו יח'. וכדי לבודיע שני מהות הנגנת הבשלים הנבדלים, תרגם ופני לא יראו ודקדמי לא יתחזון, הנה א"כ כיון בכל זה בפי' אמנם בנראמרים במשה אשר מלאם אונקלוס שמוכים לדבור כמו ודבר ה' עם משה פנים אל פנים, שני פנים דבר ה' עמכם, תרגם בשם ממלל לזי שהדבור לא יוחסם לפנים כי אם שהם מדבר עמשה דבור אחרי דבור, ולפי שבשבוח אשר ידעו ה' פנים אל

פנים

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לז

והניחותי לך, ושמתי אני את פני, וזה הרבה. והוא גם כן שם מציאות האיש ומעמדו, על פני כל אחיו נפל, ועל פני כל העם אבבד, עניינו במציאותם. אם לא על פניך יברכך, בהיותך ובמציאותך. ולפי זה הענין נאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, כלומר [א] מציאות במציאות מבלתי אמצעי, כמו שנאמר לכה נתראה פנים, [ב] וכמו שאמר פנים בפנים דבר ה' עמכם, [ג] ובאר במקום אחר ואמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול, [ד] וכנה אותו פנים בפנים. [ה] כן אמרו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, כנוי על אומרו בעניין ספור הדברים, וישמע את הקול מדבר אליו. [ו] הנה כבר התבאר לך כי שמיעת הקול מבלתי אמצעיות מלאך יכנה עליו פנים בפנים. ומזה הענין ופני לא יראו, אמתת מציאותי כמות שהיא לא תושג. ופנים גם כן הוא כלי מקום שעניינו לפניך או בין ידיך, והרבה מה שנעשה כפי זה הענין בבורא ית', לפני ה'. ולפי זה הענין גם כן הוא ופני לא יראו כפירוש אונקלוס, אמר ודקדמי לא יתחזון,

רומז

שם טוב

הענין נאמר הרבה בענין כעס כמו פני ה' חלקם: והוא ג"כ שם מציאות האיש ומעמדו, הרצון בו בחייו ובמציאותיו כמו על פני כל אחיו נפל ועל פני כל העם אכבד עניינו במציאות. ולפ"ז הענין נאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כלומר מציאות במציאות מבלתי אמצעי, כמו שאמר לכה נתראה פנים. והרצון בו כי מה שהיא משה היה בלי השתמשות כח המדמה אבל היה שומע הקול מכון שני הכרובים והם המחשב והשכל והיה השפע מגיע לו מאת השי"ת בתוכן שלא ישתמש בכח המדמה. והנה ביאר הרב כי על שמיעת הקול בלי חידוד והשתמשות הדמיון יאמר פנים כי יאמר פנים בפנים דבר ה' עמכם, וביאר במקום אחר נאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול, וכנה זה הקול בפנים אל פנים מע"פ שלא היו מציגים שום תמונה כן אמרו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כנוי על אמרו ספור הדברים וישמע את הקול מדבר אליו, ודע שיש הפרש בין הקול שהשיג משה כי הוא היה קול נבואי והקול ששמעו ישראל היה קול נברא על דרך הכלל כמו שנעשו שאר המופתים, והשגת אותו הקול נאמר בפנים בפנים דבר ה' עמכם כן אצל משה בעבור שהיה שומע הקול בלי דמיון נאמר עליו פנים אל פנים: ומזה הענין ופני לא יראו. הרצון בו אמתת מציאות השם על מה שהוא עליו לא תושג בשום פנים לשום מלאך כ"ש וכ"ש לשוכני בתי חמר: ופנים ג"כ הוא כלי מקום שעניינו

פרק לז

א מציאות במציאות מבלי אמצעי, ר"ל שמרע"ה היה דבק עם הנפרד דבוק שכלי אמתי בלתי שום אמצעי ובלי השתמשות הכח המדמה: **ב** וכמו שאמר פנים בפנים וכו'. ר"ל שזה רוצה לומר מציאות במציאות: **ג** ובאר במקום אחר ואמר וכו'. בא לבאר הרב במה שפירש באמרו פנים בפנים דבר ה' עמכם ר"ל מציאות במציאות אינו ענין ליחד שכלי נבואי כי כל העם לא היו נביאים בלי אמצעות שום כח דמיוני אבל ר"ל שהשיגו מציאותם מציאות הקול הנברא חוץ לנפש: **ד** וכבר כנה אותו וכו', ר"ל וכבר אמר רואה שהפסוק כנה השגת העם את מציאות הקול הנברא חוץ לנפש פנים כמו שבאלנו: **ה** כן אמרו וכו', ר"ל כמו שאני מוצא לשון פנים אל פנים על הקול ששמעו העם כן אמרו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ר"ל השגת הקול מאת השם שהיא השגה שכלית מבלי שום מקרי ומבלי משל, וזה הקול אינו ר"ל קול ממש אלא השגה שכלית נבואית שנומה, ואם כן כבר התבאר שכל שמיעת קול בכלל יאמר פנים אל פנים עם היות שהקול ששמעו היה קול נברא חוץ לנפש והקול ששמע משה ר"ל השגה שכלית שנומה על בוריה, וזה רמז אל סוד גדול ממדלגת הנבואה כי שמיעת הקול מאת ה' יתברך במראה והוא על בלתי מולם אי אפשר אלא למרע"ה וכי זו היא המדרגה העליונה על שאר הנביאים שהוא השיג השגה שכלית שנומה מבלי חידוד וכמו שיבאר הרב בפ' מ"ה מפני: **ו** ועל זה רמז הנה באמרו הנה כבר התבאר לך כי שמיעת הקול וכו', ומזה הענין ופני לא ירא, ר"ל מענין השגה שכלית מציאות במציאות ונאמר ופני לא ירא ר"ל שאמתת מציאותו יתברך לא תושג אבל שאר

אפודי

המציאות

אברבנאל

פנים, לא מכר שם לשון דבור כי אם לשון שודעה, תרגם אתין באתין לומר שהיה הדבור המשליי שידעו ה' פנים אל פנים בלי אמצעי כמו שידע ויכיר האדם לחברו פנים, ולא רצה לתרגמו ממלל, כי לא היה בהשוק לשון דבור. ואתה המעיין עיין בזה ואם יקרה ה' אלהיך לפניך דעת יותר יקר בזה הנה מה עוד ומה נעים, כי זהו מה שראיתי אני בו: והוא ג"כ שם מציאות האיש. רומז למעשה מרכבה מיעשיה באמרו (ויי"ר ב') בשתים יכסה פניו, שהכוונה בו שהתי סבות יעלימו מציאותו. וכן רומז לפנים שנאמר במראות יחזקאל ולמה שכתוב מהדבור האלהי למשה פנים בפנים, שפי' הרב בו מציאות במציאות בלי אמצעי. ואמנם מה שאמר הרב אחר זה כמו שנאמר לכה נתראה פנים יראה אתין ענין לו, כי הוא בכר הוכיח אמתת השמוש, אבל אחשוב שנגערך להביאו לפי שהשמוש נמלא פנים היה לבד מציאות, ולפי שהרב הוסיף לומר מציאות במציאות בלי אמצעי והיה נראה שמלת פנים עם היות שנאמר על המציאות הנה לא יקבול אמצעי, לכן ראה להוכיח שגילת אמצעי ועניין אמר כמו שנאמר לכה נתראה פנים (ד"ה ב' כ"ה י"ז), וכמו שאמר פנים בפנים דבר ה' עמכם, רצה הרב בזאת שהזה, לתת הסבה איך נאמר בישראל שדבר ה' עם עמם פנים בפנים, כמו שאמר במשה, בהיות האומה בכלל בלתי מגעת למדרגתו בנבואה. ואמר שכמו שבא' בישראל פנים בפנים מפאת הקול המגיע אליהם, כמו שאמר ותמונה אינכם רואים זולתי קול, ככה אמר במשה פנים בפנים מפאת הקול

המגיע אליו. ואמר הרב הקול משה כמו באמרו בספור הדברים ולא אמר ספור הדברים הקול המגיע לישראל, לפי שדעתו הוא שישראל שמעו הקול ולא הבינו אותו ולא תהוך הבריו. אמנם משה היה מבין הקול, ולזה אמר בו ספור הדברים. והנה הדבר אשר יתחפז בו משה וישראל הוא שלא היו הבנותיהם על ידי הכח המדמה, אם משה שהיה הפעם חל על שלבו מבלי דמיונו, ואם ישראל לפי שהיו משיגים הקול באוזיהם, ולא בכח המדמה, הנה אם כן בשלילת המדמה והיות השגותיהם עליהם בהיותם יקיצים בהשתמשות החושים בזה היה שהופס, אבל היו נבדלים בהשגה, ישראל היה מוחשת בקול מגיע לאזנם, ומשה היתה השגתו שכלית ולא מוחשית. ולרמוז אל השתוף והתבדל הזה אמר הנה התבאר לך כי שמיעת הקול מבלי אמצעות מלאך יכנה עליו פנים בפנים. והמלאך המדבר כאן הוא הכח המדמה כמו שבארנו הרב בפירושו בפרק מ"ה ת"ב בסופו. ואמר הקול שאמר כאן הוא לישראל מוחש, ובמשה היה השגה שכלית נבואית בשהיה מתדבק עם הנבדל, זו היא כוונת הגרבוני שפי' על זה וילא כי הדברים בכלל נאמרים על שמע הקול הזה, אם שמע דברים מבלתי חידוד נמשה נבואי עליון, ואם קול נברא אצל ישראל ע"כ. ר"ל כי כנוי הפנים הוא על היות ההשגה בהסכון והיות המשיג עד ויתחלפו הבינות קול משה נבואי מגיע לאזנו, וקול ישראל מוחש: ומזה הענין ופני לא יראו. אמתת מציאותי על מה שהוא לא תושג, ר"ל שמה שמגע אלו יתי' ממשה, היה לגדר השגת אמתת מציאותו. ומשך

מזה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ז רומז שיש נבראות גם כן עצומות אי איפשר לאדם להשיגם כפי מה שהם, והם הדעות הנפרדות, ויחסם לשם שהם לפניו ובין ידיו תדיר לחזוק ההשגחה בהם תמיד. ואמנם הדבר המושג אצלו ר"ל אצל אונקלוס על האמת, הם עניינים אשר הם למטה מאלו במדרגת המציאות, ר"ל (ח) עצם החומר והצורה, ועליהם נאמר ותחזה ית דבתראי, כלומר הנמצאות, אשר באלו אני נוטה מהם ומשליכם אחרי, על דרך משל לרחקם ממציאותו יתעלה. והנה תשמע פירושי (פרק כ"ד מזה החלק) במה שבקש משה רבינו עליו השלום. ופנים גם כן הוא ח כלי הזמן בענין קודם, לפנים בישראל, לפנים הארץ יסדת. (ב) ופנים גם כן שם ההדר וההשגחה, לא תשא פני דל, ונשוא פנים, אשר לא ישא פנים וכו', וזה הרבה. ולפי זה העניין גם כן נאמר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ר"ל ללוות השגחתו אלינו:

פרק לח אחור שם משותף, הוא שם הגב, אחורי המשכן, ותצא החנית מאחריו, והוא גם כן כלי הזמן בענין אחר, ואחריו לא קם כמוהו, אחר הדברים האלה, וזה הרבה.

ויהיה

אפודי

הנמצאות זולתו יתב' הציג ומכלם הנבדלים: ז רומז שיש נבראות וכו', ר"ל ג"כ לפי אונקלוס לא הציו מרע"ה מציאות הנבדלים: ח כלי הזמן בענין הקודם לפנים האדם יסדת, ואם יאמר אומר סותר לזה בפרק י"ב ושלשים מפני הוא כפי הסכה הטבעיות, ולפי הפי' הראשון מופני לא יראו יהיה פי' אמרו לא יראני האדם וחי ר"ל שלא יציגני שום אדם ולא שום חי וכ"ל שלא הנבדלים לא יציגוני, או נוכל לפרש לא יציגני שום אדם ויהיה קיים בהשגתו אבל יתבלבל בהשגתו, וזה הפרק רומז למעשה מרכבה מיעשיה באמרו יכסה פניו ר"ל יעלים מציאותו, וכן במרכבה ביחזקאל באמרו אבנעה פנים רוצה לומר אבנעה מציאות כמו שיתבאר למעה:

שם טוב

לפניך לו בין ידיך, הראון בו מה שהוא לפני האדם במקום אחד באופן שיראהו ומזה כענין לפני ה', ולפ"ז הענין ג"כ הוא ופני לא יראו מזה הענין כמו שאמר ודקדמי לא יתחזון, רומז שיש נבראות ג"כ עצומות ג"כ לאדם להשיגם כפי מה שהם עליו והם הנבדלים, וייתכם רש"י לאמר שהם לפניו ובין ידיו תדיר לחזק ההשגחה בהם תמיד לאמר שהם שכל והוא שכל והוא עלה לכל שאר השכלים, ואם הדבר כן שלא די שאמר לא הציג את הש"י אבל ג"כ השכלים א"א להשיגם על המהותם א"כ מהו אשר הציג משה והשיגו השלמים לדעת אונקלוס ומהו הנראה באמת ורואים את אחורי, ואמר הרב כי אלו הענינים הם אשר הם לאמתם מהשכלים הנבדלים מדרגת המציאות, ר"ל בעצם החמר והצורה שהם הנשמים הפשוטים והמורכבים ועליהם אמר אונקלוס ותחזי ית דבתראי, כלומר הנמצאות אשר כאלו אני נוטה אחרי ומשליכם אחרי, והנה תשמע פירושו כמה שבקש מרע"ה כפי דעת הרב: ופנים ג"כ נאמר כלי הזמן בענין קודם, לפנים בישראל. ופנים ג"כ שם אזהרה והשגחה, לא תשא פני דל, ולפ"ז הענין ישא ה' פניו אליך לחבר השגחתו בנו:

פרק לח אחור שם משותף הוא שם הגב אחורי המשכן והיא כלי הזמן ג"כ ואחריו לא קם כמוהו, ויהיה בענין הרדיפה וללכת בדרכי מדות אלו, אחרי ה' אלהיכם תלכו, והראון בזה כי מי שילך אחר מדות הנבראה כאלו

קרשקש

פרק לו (ח) עצם הצורה והחמר. הוא רוצה בזה כל הנמצאות שכולם מורכבים מחומר וצורה זולת השכלים הנפרדים. **וחנה תשמע פירושו במה שבקש משה רבינו ע"ה, הפירוש הוא בפרק כ"ד נסחת חריזי: (ב) ויהיה פנים גם כן הדור וכבוד לא תשא פני דל ונשוא פנים:**

אברבנאל

מזה שאלו הנמצאות המרוים והנבדלים הציג ג"כ לדעת הרב, ולכן הציג אחריו שמוש אחור, לבאר בו דעת אונקלוס בזה כמו שאפרש: רומז שיש שם נבראות גם כן עצומות אי אפשר להשיגם. הנה הרב השתוף בזה לפנים לסוכים אבן בנה אונקלוס דעתו בפירוש לא יראו שאמר ודקדמי לא יתחזון, בסבה גם כן מגע הש"י ממשה הצנת הנבדלים. ותמצא כן בספרי שלפי דעת אונקלוס יהיה פי' כי לא יראני האדם וחי שלא יראני וג"כ לא יראם ולא יציג אם אמי, ואינו כן כי אונקלוס תרגם ותי ויתקיים. ובכן מה שאמר הרב שהם נבראות ג"כ עצומות, הנה אומר ג"כ רמז לענין נכבד והוא שלא היה דעת אונקלוס שמגע הש"ש ממשה לבד הצנת הנבדלים, ושלא זכר דבר ממגיעת עצמותו, אבל היה דעתו שהמי הדברים מגע ממנו הש"ש. הש', עצמותו. והב', מהות הנבדלים. ומפני זה תרגם לא יוכל לראות פני, אמי שכיניתי, ותרגם ופני לא יראו ודקדמי לא יתחזון, כי באומר אמי שכיניתי רמז למהותו, ובאומר ודקדמי רמז לשאר הנבדלים, ולהודות על שהיו המונעות שהיה בלו שני הבסוקים לא יוכל לראות פני, ופני לא יראו, ותרגמה אונקלוס בפנים אחרים, ואינו כיון הרב באומרו כאן ג"כ: ובמנים ג"כ הוא כלי הזמן, הציג הרב השתוף הזה לפסיר הפרק לפנים הארן יסדת (תהלים ק"ב כ"ו). והמפרשים חשבו שיש בזה סתירה לאמר שבחנה בפרק י"ג ובפרק ל' מתלק ב' מתלק ב' שהם אמר שהעולם לא נברא בהתחלה ומנים, וכי הזמן הוא גם כן מבלי הנבראים, ובכאן אמר שלפנים הארן יסדת הוא כלי הזמן. ונראה לי שאין בזה סתירה כלל, לפי שפירוש הבתוב כאן לדעת הרב לומו שבהתחלת הבריאה נברא העולם בהתחלה ומנים, כי אם שיאמר (שלמה) לפנים ר"ל קודם זה בתחלת הבריאה, הארן יסדת, כלומר אתה יתי' הייתם נוהגים העולם ומיבר הארן, יהיה אם כן לפנים הוא בערך הזמן הזה שהוא נימים הראשונים ולא יגזור שהיה זמן בבריאה:

פרק לח אחור שם משותף. שלאחר בפרק הקמן הזה ו' דברים. הא', לאמר לא אמר הבר כאן שאחור שם משתף ושרוב שתופו הוא לד הבאלה כמ"ש בשתוף פנים בסיותו שוב בסם. הב', לאמר בהיות פנים יותר לבד בפנים הב"ש כמ"ש הוא לבד הפנים מבל מי אמר שאחור יאמר על שם הגב אם מי ואם בלתי מי, כמו שהיה אחורי המשכן (שמות כ"ו י"ב) שלאינו מי, ונלא החנית מאחריו (שמואל ב' ב' כ"ג) שהוא מי. הג', מה נורך הבנת לבד לפרש אחור על בלי הזמן, והנה לא נמצא בבוק הדברים (ל"ל הדברים) הבלבדים נעבדך זה בשתוף (ל"ל בשתוף) לפרשו, ובבר הערשנו שלא יבוא מבשתוף כי אם מה שיעבוד אליבם. הד', באמרו ויהיה בענין הרדיפה (בס' שלפנינו הב' בשמי לשון אבל הבוזה אחת) ואם רצוי שיאמר ואחר ג"כ בענין הרדיפה שיאמר בשם אחר בלל יתבבר, ואם רצוי שיבאתו הראשונה בבסור משתתף אח"כ יבוא אחרי לו (הושע ה' י"ח) אחרי אחרי בבסוקים שיאמר בשם אחר בלל יתבבר, ואם רצוי שיבאתו הראשונה בבסור משתתף אח"כ יבוא בבסוקים שיאחר בשם אחר בשם יח'. הו', שמה שבבאו ורואים את אחוריו אבבסים בהרדיפה שזכר כי הוא אמר תביא מה שנמבבן אחרי אם הוא ענין הבסבה המובלבלים לא הרדיפה המדות והבעולות. והנראה אני בחשובת בל זה הוא שבבר הבאה הפרק הזה לבאר בו שתוף אחור שבא המבבבה שראה הבנות זבריה, והנה ראה הרב הבנים ראשים יאמר בעצם ובתשובה לבעת הקודם מבב"ח אבר בו הבנים הלף ובסם, כי זה קודם מבא פנים בלתם, אבל נמצא בבסם הוראון והיות הבנים ראשים כמו שבבינו. אמנם אחור ראה הרב שלאינו מהיותם אל אחור ב"ח יותר

מבשיהיתם

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לח לט

ויהיה בענין ההמשך אחר הדבר , א (ח) ולכת בדרכי מדות איש אחד , אחרי ה' אלהיכם תלכו , אחרי ה' ילכו , רוצה לומר המשך אחר רצונו , ולכת בדרכי פעולותיו , ולהתנהג במדותיו , הלך אחרי צו , ולפי זה הענין נאמר וראית את אחורי (פרק כ"ג מזה . ועיין בפרק ד' מזה החלק) (כ) תשיג מה שנמשך אחרי ונתדמה לי , ב ונתחייב מרצוני , כלומר בריאותי כולם,כמו שאבאר בקצת פרקי זה המאמר :

פרק לט לב שם משתתף , הוא שם האבר אשר בו התחלת החי , כל בעל לב , ויתקעם בלב אבשלום , וכאשר היה זה האבר באמצע הגוף , הושאל לאמצע כל דבר , עד לב השמים , לבת אש . והוא שם המחשבה גם כן , לא לבי הלך , רוצה לומר **א** הייתי נמצא במחשבתי

כשאירע

שם טוב

כאלו ילך אחר הדם . ולפ"ז הענין נאמר ורואה את אחורי . ר"ל תשיג מה שנמשך אחרי והתדמה לו הרצון בו שיגיע הנמצאות כלם שהם נמצאות בצורה הראשונה והוא דמות להם ולכן אם ישיג האדם אלו הנמצאים כאלו הולך אחר הדם כי הם דומים לו , וזה נמשך אחר פי' הרב לא אחר פי' אונקלוס : ונתחייב מרצוני , הרצון בו מעצמו ומדעתו כי רצונו ועצמותו הוא דבר א' , וכמו שהכולל אחר רצון אינו נאמר עליו שהוא הולך אחריו כן מי שיגיע אלו הנמצאות אשר נתחברו מרצונו נאמר שהוא משיג רצון הדם וזהו אמרו ורואה את אחורי , והכן זה :

אפדי

פרק לח א מדות , ר"ל בלכת אחרי מדות פרש א' כלומר ברצותו כלם וזה נמשך כפי פירושו לא כפי אונקלוס : ב ונתחייב מרצוני . ר"ל אחר הבריאה , וזה הפרק רומז למעשה מרכבה מזכריה המכוך בה אחור בקצת פרקי זה המאמר בפר' ל"ד מראשון :

פרק לט א הייתי נמצא . ר"ל שהייתי זוכר אותך במחשבתי. וים נוסחת לא היית נמצא , ופירוש בתמיה לא היית נמצא במחשבתי כלומר נמצא היית במחשבתי :

אברבנאל

פרק לט לב שם משתתף , דאשונה הוא שם הסבר שהיא בו התחלת החיים כמו שאמר ויתקעם בלב אבשלום . ולמה שהלב הוא באמצע הושאל לכל דבר שהוא באמצע עד לב השמים : ונאמר שליטת על המחשבה לא לבו הלך , ר"ל הייתי נמצא במחשבתי כשאירע כך וכך , והרצון בפסוק לא הייתי נמצא במחשבתי בתמיה אבל נמצא

קרשקש

פרק לח (ח) נסחת הרייזי לבת בדרכי זולתו ולנהוג על מנהגו כו' : (כ) תשיג מה שנמשך אחרי והתדמה לי ונתחייב מרצוני כו' . הרצון בזה כי השם הטוב אשר מאהו ישפע המציאות ברצונו הוא פועל טוב תמיד ויושפעו טובותיו על השכלים הנפרדים והם מתדמים לו ישפעו מהם טובות אל הגלגלים ומן הגלגלים ישפעו טובות אל עולם השפל , ואמר ונתחייב מרצוני על הנמצאות כלם בכלל , ואשר לפרש פירוש אחר תשיג מה שנמשך אחרי, ר"ל הטבע המונח להם כפי רצוני , וזהו שאמר ונתחייב מרצונו כמו שאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ענינו הנמשכים אחריך ונתדמה לי ר"ל ההדמות הוא לזה הנמצאות כלם כי הגלגל נתדמה לו בהשפיע הטוב ובחנועתו לעולם השפל על הכונה השנית כי תנועתו על הכונה הראשונה קיום עצמו וכל מה שבזה העולם השפל מתדמה לו כפי רצונו הקדוש אין לך כל מין ומין מלמטה שלא יהיה שמור קיים מצד הטבע המונח להם בעשיית החיות והתולדות ובזה יתדמו לו שהם עושים תמיד ובוראים זולתם והוא המכוון מאתו יתברך , וזה הוא אמרו אשר ברא אלהים לעשות ר"ל הנבראים יהיו עושים זה נתחייב מרצונו :

אברבנאל

מציתיותם אל אמור דבר אחר כי אין נאחזים דברים רבומים כמו שהם בפנים , ומפני זה אמר בפנים כפ' שלמעלה שפנים הם מבחוץ ורוב שהופו הוא על לב הסבלה כמו שפירשתי , ובשהוא אחור אמר בכלל שהוא שם כגב בין שיהיה מב"ת או מזולתו . ולפי שהיה השהוף הזה כולל לא אמר בו ורוב שהופו הוא על לב הסבלה להודות שיש הסבלה מלבד השהוף בזכר , יען היה השהוף אשר זכר כולל השהוף והסבלה . והוסרו בזה הסבלות הראשונות שהיה : ואתה תראה שהרב הביא בגמלא פנים . ו' שהופים . **ג'** , כפי הנתחו הראשונה . ב' , על הכעס . ג' , על הכעס . **ד'** , על כלי המקום . ה' , על כלי הזמן . ו' , על הסבתה , ובשהוף **אחור** הביא מהם פנים לבד והם הסבתה הראשונה , והנאמר על כלי **המקום** , לפי שלא מצא בהכוב שהוף אחר . והוא ג"כ כלי הזמן בענין **אחר** , ואחריו לא קם כמוהו , ויהיה בענין הרדיפה . אחשוב אני שלא **כיון** הרב לעשות שני שהופים אחד מאחור ואחד מהרדיפה , אבל היון **נעשות** מהני הענינים הללה שהוף אחד , ולא"ל הראשונה שהוא כלי הזמן בענין אחר כמו שהביא הפסוקים על הזמן , ואומר ויהיה בענין הרדיפה פירושו שיהיה השהוף הזמני. שזכר נאמר פעמים בענין הרדיפה ולכת בדרכי מדות אינו אחר , ר"ל שבאחר יבל אדם אחרי מדות פרטי ואינו אחר , ואמר על הבליכה הבוא אחר . ואין ספק שזה יגזול הזמן ולכן הוא נכנס ומיוסד על השהוף הקודם , והביא הפסוקים אחרי ה' אלהיכם **תלכו** (דברים י"ג ה') אחרי ה' ילכו (הושע י"ל א') ואמר שהכוונה בהם הדיפה רצונו , ולכת בדרכי פעולותיו , ולהתנהג במדותיו . ואמר הנשמות הללה לפי שהמלות פעמים נייחם לוחם אלינו יח' כפי רצונו , ופעמים נקראים פעולות בזולתו , ופעמים נקראים מדות כפי מנהג בני אדם , וכמו שיזכור בפרק ל"ד מזה החלק . ואחרי שהוכיח האל הביא פסוק הלך אחרי לו , שיהיה שהבליכה היא אחרי **שנוי** לא אחר האל, והוא ממה שיוכיח שלאחור נאמר על הרדיפה . ועל השהוף הכולל הזה שיאמר אחור על הזמן , והרדיפה אחרי מדות פנים, אמר הרב ולפי זה הענין נאמר ורואה את אחורי ר"ל לפי זה הענין הכולל הזמני והרדיפה נאמר ורואה את אחורי , ולכן הביא פירושו הולל לזמן נאמרו תשיג מה שנמשך אחרי והתדמה לי ונתחייב מרצוני כלומר ברוחני כלם . כי הנמצאים הם מתוחרים אל, אפילו הזמן שנעבדו הם , והוא יח' קדמון, ובהיותם מתדמים אלינו ונרדפים אחרינו, הנה ג"כ השהוף אחר הוא . והותרו בזה הבלות ג' ד' ה' ו' :

פרק לט לב הוא האבר שבו התחלת חי כל בעל לב . אמר הרב כל בעל לב , לפי שזכר הפילוסוף בספר הנפש הקלר , שיש מהבעלי **חיים** שאין להם לב והחיות מתפשט בהם בכל הגוף , כמו בנחשים והעקרבים , ולזה התנה כל בעל לב . ולחוש שנדע בדברי זה **הפ' ו' דברים** . הא' , מה ראה הרב להביא הבסלה שיאמר לב על אחצע בו דבר הלא אינו ענין לענינו . ב' , שאחה מראה שהביא הרב **בכאן** שבה שהופים לשם לב שיאמר על כלב הנעמי ועל אחצע בל דבר , ועל המחשבה , ועל הבעלה , ועל הרצון , ועל הבכל , ולא נחתם הרב **בדברים** האלהיים כי אם מהני השהופים שיאמר על הרצון ועל הבכל , אבל שיאמר על אחצע בל הדבר והמחשבה ועלה לא היו השהופים הבלבה **הפסה** בריבים בענינו ומה הביאם . ג' , במה שהחעסק הרב לבאר מלת ואהבת וגו' פסוק לא יחרף לבבי מימי (איוב כ"ז ו') , והוא דבר בלתי **צריך** אלינו בענינו . ד' , במה שהביא לחוכיח שיאמר לבעל הבעלה פסוק ונתתי לבם רועים בלבי (ירמיה ג' ט"ו) , ובפסוק הזה נאמר בו **יח'** , והיה לו לעזבו למעה בחמרו וכבר הוכאל לו יח' . ולזה העיר אחבוזר . ה' , מה ראה הרב להביא אחבוזר בהקדמה לחקון הרצון, כי **הוא** לאינו צריך אלינו , והפסוקים לא יוכיחו על הבעלה , כי אמרו לב אחד להמליך את דוד (ד"ה א' י"ב ל"ח) ואמר שיאמר על הבשר בתחנו אחוזן , ולא הביא פסוק לב שיאמר **בו** יח' על הבכל ואמה לא הביא על זה פסוקים . ז' , שאחריו אמר וכן והבטחת אל לבבך (דברים ד' ל"ט) ולא יעיב אל לבו (ישעיה ל"ד **י"ט**) ולא נתן לכם ה' לב לדעת (דברים כ"ט ג') והפסוקים הללה שמבר בשם לב , לא יחיתים בהם הלב אל הא"י , ואמה הביאם המקום הזה **בפיזתו**

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

כשאירע כך וכך, ומזה העניין ולא תתורו אחרי לבבכם, רוצה לומר רדיפת מחשבותיכם, אשר לבבו פונה היום, מחשבתו סרה, והוא שם העצה, כל שארית ישראל לב אחד להמליך את דוד, כלומר על עצה אחת, וכן אמרו ואוילים בחסר לב ימותו, כלומר בחסרון עצה, וכן אמרו לא יחרף לבבי מימי, עניינו לא תטה עצתי מזה הענין, כי ראש הדברים בצדקתי החזקתי ולא ארפה ולא יחרף לבבי מימי, ומענין יחרף אצלי, אמרו שפחה נחרפת לאיש, דומה לערבי כלומר מנחרפה רוצים בה נוטה מקניין העבדות לקניין האישות. והוא שם הרצון, ב ונתתי לכם רועים כלבי, היש את לבבך ישר כאשר עם לבבי, כלומר רצונך ביושר כרצוני. וכבר הושאל לבורא לפי זה הענין, כאשר בלבבי ובנפשי יעשה, עניינו יעשה כפי רצוני, והיו עיני ולבי שם כל הימים, השגחתי ורצוני. והוא שם השכל, ואיש נבוב ילבב, כלומר ישכיל, וכן לב חכם לימינו, שכלו בענינים השלמים, וזה הרבה. ולפי זה הענין הושאל לשם בכל מקום, ר"ל שהוא מורה על השכל, ג אלא הזר שהוא מורה על הרצון, כל מקום כפי עניינו, וכן והשבות אל לבבך, ולא ישיב אל לבו, וכל מה שדומה לו כולו בחינת שכל, כמו שאמר ולא נתן ה' לכם לב לדעת, ד כמו אתה הראת לדעת, אמנם מאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, פירושו אצלי ה בכל כחות לבך, כלומר כחות

אפודי

ב ונתתי לכם רועים כלבי, ר"ל וזה תימה כי זה הפסוק אמר ים' והיה לו לערבו עם מה שהביא למשה מתנו בתמלו וכבר הושאל לו ים': ג אלא הזר שהוא מורה וכו', ר"ל שיש לו זרות מה על הפסוקים שבאו בענין רצונים להיותם מעטים, ומזה הענין ויתעצב אל לבו כמו שפי' בפ' כ"ט: ד כמו אתה הראת לדעת. ר"ל כמו שאתה הראת לדעת ר"ל בחינת שכל כך אמר לב לדעת ר"ל בחינת שכלית: ה בכל כחות לבבך. ר"ל הביאו לפרש כך ולא פרשו מבחינת

שם טוב

נמצא הייתי במחשבתי וזוכר אותך: ונאמר רביעית על שם העצה כמו שאמר כל ישראל לב אחד להמליך את דוד. והוא שם הרצון ונתתי לכם רועים כלבי, היש את לבך כאשר את לבבי: ומזה הענין הושאל לבורא כמו שאמר כאשר בלבבי ובנפשי כאלו יאמר כאשר ברצוני, והיו עיני ולבי שם כל הימים, השגחתי ורצוני: ונאמר חמישית על השכל ואיש נבוב ילבב, ומזה הענין הרבה בדברי הנביאים, ומזה הענין הושאל להש"י בכל מקום, ר"ל שהוא מורה על השכל: אלא הזר שהוא מורה על הרצון, ר"ל שיש פסוקים מועטים שהם

מורים על רצון: ואמרו ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, אין הכוונה בו השגה שכלית כי אין בו חלקים על שיאמר לו כל לכן פי' הרב בכל לבבך הוא בכל כחות הגוף כלם, ואמנם ייותם ללב למה שהוא התחלה ראשונה בחי ומאמו יצאו כל פעולות הגוף, וג"כ אין הרצון שיאהבהו כל כחות הגוף את הש"ית, כי מי שאין לו השגה שכלית איך אפשר שיאהב את השם, לכן יהיה

אברבנאל

בהיותו בלתי צריך להוכיח שיאמר באדם לב על השכל שבבר הוכיחו ולא על כשיי כי לא יותם הלב בכם לו ים'. ח', למה בחון הפסוקים הם הבינה אתה הראת לדעת (שם ד' י"ט) ובשבוק הבות לא כת שם לב ומה לו בענין הזה. ט', במה שפי' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך (שם ו' ה') על כחות הלב, ולמה לא אי' מענין הרצון לבד, ומה לו לפרש הפסוק הבות, והוא לא נאמר על הש"ית, כי אם על האדם. ואין לנו לומר שראה הרב לומר בכל כחות נשמר, לפי הדרש שבסם שתי לבבות, כי הכתוב אינו יוצא מפי הפשט שאמר בכל לבבך בלשון יחיד. הי"ד, ונאמרו בכל כחות לבך, לומר כחות הגוף כלם, כי התחלת הכל מן הלב, והענין שהיום תכלית פעולותיו כלם השגתו, ומזה שנאמר פעם יראה שיפרשו בכל לבבך על הכחות כמ"ש בכל כחות לבך, ופעם יראה שיפרשו כפי הסדר הראשונה הגשמיות כמ"ש לומר כחות הגוף, ופעם יפרשו על השכל כאומר שהיום תכלית פעולותיו כלם השגתו, ולאלו שנדע כאי זה מהשתוטים יכניסהו הרב כפי האמת. והנה כל המפרשים לא הביאו על הדברים האלה אשר הערותי. והנראה אלי בהכרחון הוא, שהרב רצה להביא הפרק הזה לפרש דברים ממעשה בראשית והוא ויתעצב אל לבו, ויאמר ה' אל נח, שויתעצב אל לבו, הוא נאמר על הרצון כמו שהביא בפרק כ"ט שעבר, ויהיו ויאמר ה' אל לבו נאמר אם על הרצון ואם על השכל, והטור המוגש אלו ים'. ומאחר מלת הרב שבוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך שיהיה האהבה אליו בכל הלב, גזר שאין ראוי שיפורש הלב הבוה על הגשמי אחרי היותו נושא האהבה האלהית, והאלו (ל"ל ובא לו) עם היות הלב הבוה המלעצב (ל"ל בהמלעב) הא' מחוכר ובזדוקן לו ים' ולאהבתו. וכדי לפרש שני הענייניים האלה ממעשה בראשית, ומואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, הוצרך הרב לומר שהלב מלבד הנחתו הראשונה יאמר על ה' עניינים, אם על אמצע כל דבר, ואם על המחשבה, ואם על הטעם ועל הרצון, ועל השכל. ואמר זה כדי לפרש בכל לבבך על כל הבחינות האלה, ולזה הכתוב שנאהב את השם במחשבתנו שתהיה תמיד לעבדו, וג"כ בטעמו שלא תהיה לפרש ולמעות, כי אם לטעיה ולעבדו, וכלומנו שנגלה תמיד הדברים המוהרים ולא הסתרים, וכן בהשכלה: ואחרי הקדמה כוונתו. אחרם הדברים ואחיר המחלות, הנה הבינה הרב כאן שיאמר לב על אמצע הדבר, לפי הטעלה והמחשבה הטלומה היא תמיד

בטיבו בלתי צריך להוכיח שיאמר באדם לב על השכל שבבר הוכיחו ולא על כשיי כי לא יותם הלב בכם לו ים'. ח', למה בחון הפסוקים הם הבינה אתה הראת לדעת (שם ד' י"ט) ובשבוק הבות לא כת שם לב ומה לו בענין הזה. ט', במה שפי' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך (שם ו' ה') על כחות הלב, ולמה לא אי' מענין הרצון לבד, ומה לו לפרש הפסוק הבות, והוא לא נאמר על הש"ית, כי אם על האדם. ואין לנו לומר שראה הרב לומר בכל כחות נשמר, לפי הדרש שבסם שתי לבבות, כי הכתוב אינו יוצא מפי הפשט שאמר בכל לבבך בלשון יחיד. הי"ד, ונאמרו בכל כחות לבך, לומר כחות הגוף כלם, כי התחלת הכל מן הלב, והענין שהיום תכלית פעולותיו כלם השגתו, ומזה שנאמר פעם יראה שיפרשו בכל לבבך על הכחות כמ"ש בכל כחות לבך, ופעם יראה שיפרשו כפי הסדר הראשונה הגשמיות כמ"ש לומר כחות הגוף, ופעם יפרשו על השכל כאומר שהיום תכלית פעולותיו כלם השגתו, ולאלו שנדע כאי זה מהשתוטים יכניסהו הרב כפי האמת. והנה כל המפרשים לא הביאו על הדברים האלה אשר הערותי. והנראה אלי בהכרחון הוא, שהרב רצה להביא הפרק הזה לפרש דברים ממעשה בראשית והוא ויתעצב אל לבו, ויאמר ה' אל נח, שויתעצב אל לבו, הוא נאמר על הרצון כמו שהביא בפרק כ"ט שעבר, ויהיו ויאמר ה' אל לבו נאמר אם על הרצון ואם על השכל, והטור המוגש אלו ים'. ומאחר מלת הרב שבוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך שיהיה האהבה אליו בכל הלב, גזר שאין ראוי שיפורש הלב הבוה על הגשמי אחרי היותו נושא האהבה האלהית, והאלו (ל"ל ובא לו) עם היות הלב הבוה המלעצב (ל"ל בהמלעב) הא' מחוכר ובזדוקן לו ים' ולאהבתו. וכדי לפרש שני הענייניים האלה ממעשה בראשית, ומואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, הוצרך הרב לומר שהלב מלבד הנחתו הראשונה יאמר על ה' עניינים, אם על אמצע כל דבר, ואם על המחשבה, ואם על הטעם ועל הרצון, ועל השכל. ואמר זה כדי לפרש בכל לבבך על כל הבחינות האלה, ולזה הכתוב שנאהב את השם במחשבתנו שתהיה תמיד לעבדו, וג"כ בטעמו שלא תהיה לפרש ולמעות, כי אם לטעיה ולעבדו, וכלומנו שנגלה תמיד הדברים המוהרים ולא הסתרים, וכן בהשכלה: ואחרי הקדמה כוונתו. אחרם הדברים ואחיר המחלות, הנה הבינה הרב כאן שיאמר לב על אמצע הדבר, לפי הטעלה והמחשבה הטלומה היא תמיד

באמצע הדברים, ולפי שהדברים המצויים תמצא ראשונה המחשבה, ואח"כ הרצון בתחילת עשייתו זכר לב, ואחריהם הבינה שהוא שהוא השכל וכולכלו כלם כדי לפרש הפסוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, כמו שאמרתי והותרו עם זה הקשלות א' ב'. והביא הרב בענין המחשבה לא לבי אלך כאשר הבך אים מעל מרכבתו (מלכים ב' ה' כ"ו) ואות משאר (ל"ל משלוח) אלישע לנתוי כאשר הלך אחרי נעמן לקחל ממנו. ויהיה הירוש הכתוב לדעת הרב בתמיד כאילו אמר הנביא המתחבר נתוי שבאשר הלכה אתה אחרי נעמן לא הלך לבי ומחשבתי אחריך. ולא הייתי ממחשבתי שם עמך כאשר הפך אים מעל מרכבה. והנה הבינה הרב ג"כ שהוא עלה עם היות האשר לפרש הפסוקים שהביא על הרצון לו על השכל, לפי שבאי מה שזכרתי בדברים המעשיים אחרי המחשבה המלה העלה והרצון. וגם כדי לקלה בפסוק בכל לבבך. וגם שראה הרב הפסוקים יוכיחו שיכוונו בעצה, מאמר ואויליים בחסר לב ימותו, למה שאויל הוא נעדר בעצה ואינו נעדר הרצון, גם לא יאמר על נעדר השכל. וכן לא יחרף לבבי מימי ראה הרב לפרשו על העצה מצאת ראה הפסוק שאמר בצדקתי החזקתי ולא ארפה קודם לא יחרף לבבי מימי, כי בדקתי הוא דומה לבבי, שגא' על הטעה הצודקת, ולזה אמר הרב כי ראה הדברים בצדקתי החזקתי שהיא הוכחה מבתחלת הפסוקים. ולפי שלא יקשה לשיטתו אמרו יחרף כאלו היא מורה על הטעות גשמיי, לא ומענין יחרף אלי וכו'. ואמרו זה הבינה הרב שהוא אחרי מהכלות, והבינה ונתתי לכם רועים כלבי, ואין אלי בזה טעמה כי אם שהרב לא השגיח בפסוק שהבינה שהיה מיותר לפ"ש. ואחרי הבינה בשהוה האחרון מענין השכל: והנה לא הבינה הרב על זה שהפוק הפוקים מהאל יח' לפי שיסמוך לזה הפסוקים שזכר בענין הרצון כאשר בלבבי ובנפשי יעשה (שמואל א' ב' ל"ה) והיו עיני ולבי שם כל הימים (מלכים א' ט' ג') כי הלב הנוכר שם נאמר על השכל, ולזה אמר הרב ולפי זה בענין הושאל גם בכל מקום ר"ל שהוא מורה על השגת השכל אלא הזר שהוא מורה על הרצון, כלומר שכל הפסוקים שהביא נאמרים על השכל, אלא פסוק הזר שזכר בדרך כ"א והוא ויתעצב אל לבו שהוא נאמר על הרצון, ואלה הפסוקים כלם יאמרו על השכל וזשהו המבוון בזר שאמר ולפי שהוא נאמר על הפסוקים שזכר לא הביאם הרב עוד: ואמנם מה שאמר הרב עוד וכן והשבות אל לבבך, הוא הקדמה לפי' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, אמר

פעם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק לט מ

כחות הגוף כלם, (ח) כי התחלות הכל מן הלב, והעניין שתשים תכלית פעולתך כלם השגתו כמו שבארנו בפירוש המשנה ובמשנה תורה:

פרק מ (א) **רוח** שם משתתף, הוא שם האויר כלומר יסוד אחד מארבעה היסודות, ורוח אלהים מרחפת. א והוא גם כן שם הרוח המנשבת, ורוח הקדים נשא את הארבה, רוח ים, וזה הרבה. והוא גם כן שם הרוח החיונית, רוח הולך ולא ישוב, אשר בו רוח חיים. ב והוא גם כן שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות אשר לא ישיגהו ההפסד, והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, והוא גם כן השפע השכלי האלהי אשר ישפיע על הנביאים ויתנבאו בו, כמו שנבאר לך בדברנו בנבואה, במה שראוי שיוזכר בזה המאמר, ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, ויהי כנוח עליהם הרוח, רוח ה' דבר בי, וזה הרבה. והוא גם כן שם הכונה והרצון, כל רוחו יוציא כסיל, כוונתו ורצונו, וכמוהו וגבקה רוח מצרים בקרבו ועצתו אבלע, יאמר יתפרדו כוונותיו והנהגתו תתעלם, וכמוהו מי תכן את רוח ה' ואיש עצתו ג יודיענו, יאמר מי הוא אשר ידע סדר רצוני או ישיג הנהגתי למציאה איך היא, ויודיעני אותה, כמו שנבאר ד בפרקים (עיין נפ"ב, מהמלן

שם טוב

יהיה פי' ואהבת את ה' אלהיך שתשים תכלית פעולתך כלם השגתו כמו שביאר הרב כפי' אבות באמרו וכל מעשיך יהיה לשם שמים:

פרק מ רוח הוא שם משותף הוא שם האויר היסודי כמו אמרו ורוח אלהים. והוא גם כן שם הרוח המנשבת כמו ורוח הקדים, ודע כי הרוח המנשבת אינו יסוד האויר כי יסוד האויר פשוט ורוח המנשבת הוא דבר מורכב כמו שיתבאר בטבעיות: ונאמר עליונית על הרוח התיוני רוח הולך ולא ישוב: ונאמר רביעית על הדבר הנשאר אחר המות ואשר לא ישיגהו ההפסד כמו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, ולא אמר הרב שהרוח נאמר על נפש האדם המתהוה עמו למה שאותו הנפש והרוח הוא נפשד, ואמנם הנשאר אחר המות הוא השכל הנקנה: ויאמר חמישית על ההשפעה השכלית האלהית אשר ישפיע על הנביאים ויתנבאו בו כמו שאמר ואצלתי מן הרוח אשר עליך וזה הרבה: ונאמר ששית על הכונה והרצון כמו כל רוחו יוציא כסיל. ומזה הענין מי תכן רוח ה' ואיש וכו' והרצון בו מי הוא אשר ידע סדר רצונו והנהגתו למציאה. ויודיענו ר"ל

אפודי

שצלית כי איך יאמר הפסוק בכל שבלך רק רוצה לומר בכל כחות נפשך:

פרק מ א והוא גם כן שם הרוח המנשבת. בכאן ביאר הרב הדעת האמתית כי הרוח אינו אויר מתנועע כמו שחשב אבותם ז"ל כל הוא מהגמלות המורכבות ולזה עשה שתי בחינות: ב הדבר. הנשאר מן האדם. ר"ל שהענין הנשאר לפי דעתו הם מובלטות נקנות: ג יודיענו, ר"ל הנו"ן רפה ור"ל יודיע לנו אותם, ר"ל מי הוא אשר ידע סדר רצונו והנהגתו, כי מלת תכן כוללת הסדור והעצה וההנהגה וכו'. וזה הפרק רומז לאמרו לא יראני אדם ולעולם וגו' שר"ל ענין הנבואה, ורומז בתעשה מרכבה באמרו רוח המיה באותיות ר"ל רצון המיה שהוא הנגלו הוא להניע האותיות שהם היסודות: ד בפרקים יבואו בהנהגה, הם פ' י"ח וי"ט משליטי:

אברבנאל

שעם היות שבפסוק נאמר שם לב על השכל כמו שהביא והשבות אל לבבך, ולא יביב אל לבו (ישעיה מ"ד י"ט) והוכיח שהם נאמר על השכל אחרי שהם שהוא ע"ד ולא נתן לכם לב לדעת שהוא נאמר על השכל אחרי שהם הלב למלת לדעת, ולפי שבפסוק שהביא הרב ולא נתן לכם ה' לב לדעת, יפרשהו הרב בתמיה, באמרו וכי לא נתן לכם ה' לכם לב מוכן לידיעה ולמה לא תדע. והוכיח הרב זה באמת פי' הפסוק באמתי שיאמר בתמיה במ"ש עוד כמו אתם הראתם לדעת ולא הביא הפסוק הזה לפרש בו שם לב כי אם להוכיח שנתן הש"י לישראל הכנת ידיעה, וממנו יראה שבתמיה אמר ולא נתן לכם ה' לב לדעת. אבל עם היות שלב בפסוקים אלו כלם נאמר על השכל הנה במ"ש יח' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך אין ראוי שיפורש לבד על השכל כי אם בכל כחות הלב, ולזו אמר הרב אמנם השמושים שזכר בלב, מחשבה ועצה ורצון ושכל, ולזה אמר הרב אמנם מאמר ואהבת ה' להעיר שאין פירוש הפסוק הזה כפסוקים הקודמים. ולפי שהעצה והמחשבה יוחסו אל המדמה אשר מושבו במוח, לכן אמר הרב לומר כחות הגוף, ר"ל אם תאמר למה יוחס המחשבה והעצה והשכל והרצון, ולב, והיות מושבם במוח. דע שסם יוחסו לגוף בכלל, אבל נקראו לב לפי שהחלת כל הדברים מן הלב. ולבאר איך יזדקק אהבה לה"ש במחשבה ובעצה וברצון ובהשכל, אמר הרב והענין שהשם הכליה פעולותיך כלם השגתו, ר"ל שהחשות כלם הם הכנה לשכל והוא תכליה הכחות והשלמיות כלם. עיין במה שהעתיקו בזה והוהרו עמו הקשלות כלם כל אחת במקומה:

פרק מ רוח שם משותף. אחר שהרב הביא בפרק פנים לבאר שתופי שהבריות המכר בו יח', ואחריו הביא שתוף אחור המתנגד לו, וכן לב שהוא האמצע שבגוף, ואחריו הביא רוח שהוא המולד בלב, ונפש שהיא גשמיה ברוח, ופירש שהוא מוקר לבעל נפש, וכמו שהוא כלי תנועת חי, ועין ושמע שהם כלי הקנות החיים. וזה קשור הפרקים: והנה הביא ברוח שם שתופים. הא', שיאמר על יסוד האויר, והוא היסוד הפשוט. ב', שיאמר על הרוח המנשבת, וכזה הורה הרב דעתו בשלון הרוח אויר מתנועע כמו שבחב אבותמד, אבל הוא מהגמלות המורכבות. ג', הוא שיאמר רוח על רוח החיים. ד', שיאמר על הכח הדברי והוא הכשל בפעל הנשאר אחרי המות, ואמר הרב אשר לא ישיגהו ההפסד, רמז למובלטות הנקנות שאין בהם ההחלה להפסד, וזה העיר הרב על שהשכל הנקנה בהמלטות המובלטות והאמלעות, הוא הנשאר אחרי המות. ה', הוא שיאמר רוח על השפע הנבואי אשר יחול מהגדל על נפש הנבואי, והמה הביא הרב בשתוף הזה פסוקים מהנבואה האלהית ופסוקים מרוח הקודש, לפי שגם זה יאמר נגזרה ע"ד הענין. ו', שיאמר רוח על הרצון והכוונה, והביא מזה מי הכן לא רוח ה' וזאים עלהו יודיענו (ישעיה מ' י"ג). ואמר הרב בפירושו, מי אשר ידע סדר רצונו לו ישיג הנהגתו למציאה איך היא, ויודיענו אותה: וכדי לבאר כוונת הרב ראוי שנענין ג"כ דברי הנרבוני שכתב בפירושו לזה המקום ז"ל, כי מלת תכן כוללת הידיעה והסדור, והעצה רמז לנהגה. והנ"ל בכוונתו שהוא מלא בדברי הרב המורה כ' קושיות. א', באמרו מי אשר ידע סדר רצונו, ולא ידענו אם יפרש הרב תכן על הידיעה

לו

קרשקש

פרק לט (ח) כי התחלת הכל מן הלב. ר"ל התחלת האברים ומעומדם הוא הלב שהוא שולח להם בעורקים היוצאים ממנו הדם שהוא מזונם והרוח שהוא מעמידם:

פרק מ (א) רוח הוא שם משותף, והוא שם האויר, ורוח אלהים מרחפת על פני המים, לא ירדנו לסוף דעת הר"ר השלם בזה, כי היה נראה כי אמרו מרחפת על פני המים הוא שם הרוח המנשבת כי לשון מרחפת נדנוד וחנועה כאמרו רחפו כל עצמותי וכמו אמרו על גוזליו ירחף וסמכה לשם להיותה מתנועעת, וכן אמר הוא שאלו היה רוח שם היסוד איך סמכו לשם יותר משאר היסודות, ונראה שזכר הדברים האפשריים להיותם מורגשים כי החשך יראה שהוא חשך ממש כמו שנבאר בפרק ל' משני;

אמר לבאר שהרוח אינו אויר מתנועע כמו שחשבו אבותם ז"ל, כי מלת תכן כוללת הידיעה והסדור, והעצה רמז לנהגה. והנ"ל בכוונתו שהוא מלא בדברי הרב המורה כ' קושיות. א', באמרו מי אשר ידע סדר רצונו, ולא ידענו אם יפרש הרב תכן על הידיעה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מסאלק ג') יבאו בהנהגה, והנה כל רוח מיוחס לשם היא לפי הענין החמישי, וקצתה לפי הענין האחרון אשר הוא הרצון כמו שבארנו, יפורש בכל מקום כפי מה שיורו עליו הדברים ההם:

פרק מא נפש שם משותף, הוא שם הנפש החיה הכוללת לכל מרגיש אשר בו נפש חיה, והוא גם כן שם הדם, לא תאכל הנפש עם הבשר, והוא גם כן שם הנפש המדברת, כלומר צורת האדם, א חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת. ב והוא שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות, והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. והוא שם הרצון, לאסור שריו בנפשו, כלומר ברצונו, וכמוהו אל תתנני בנפש צרי, כלומר אל תסגירני ברצונם, וכמוהו אצלי אם יש נפשכם לקבור את מתי, כלומר אם יש בדעתכם וברצונכם, וכמוהו אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה, ענינו אין רצון לי בהם, כלומר לא ארצה להעמידם, וכן כל זכר נפש שבא מיוחס אליו יתעלה הוא בענין הרצון, כמו שקדם לנו באמרו, כאשר בלבבי ובנפשי יעשה, כלומר ברצוני ובדעתי, ולפי זה הענין יהיה פירוש ותקצר נפשו בעמל ישראל, פסק רצונו מענות ישראל, וזה הפסוק לא תרגמו יונתן ב"ע כלל, שהוא הבינו לפי הענין הראשון ופגשו ממנו הפעלות ונמנע לפרשו, אמנם בשיובן מזה הענין האחרון יהיה הפירוש מבואר מאד, שהמאמר קדם שהשנהתו יתעלה הניחה אותם עד שמתו, וצעקו לבקש תשועה ולא הושיעם, וכשהפליגו בתשובה, ועצם דלותם, וגבר האויב עליהם, רחמם ופסק רצונו מהתמיד עמלם ודלותם, ג ודעהו שהוא מופלג. ותהיה הבי"ת

אפודי

פרק מא א מי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת. ר"ל והיא המדברת המגעת מן הגדל: ב והוא שם הדבר הנשאר אחר המות מן האדם, ר"ל אחר אשר עשה הרב חלוקה רביעית מהדבר הנשאר מהאדם אחר המות ולא כללו עם צורת האדם כראה שדעתו שנפש המדברת אינה עשה שכלי אלא הכנה לקבל המושכלות והכנה הפסד כי הוא כח גופני והמושכלות הנקנות ישארו אחר המות, וזהו אמרו שם הדבר הנשאר וכו': ג ודעהו שהוא מופלג, ר"ל רמז לזה שהוא הכח הפועל הרע אשר חייב להם זה הרע עד היום ההוא פסק מלהרע להם וזה אמרו פסק רצונו, וכבר אמרנו לפעלה שרצון יאמר על האמצעיים המשפיעים:

שם טוב

פרק מא א מי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת. ר"ל והיא המדברת המגעת מן הגדל: ב והוא שם הדבר הנשאר אחר המות מן האדם, ר"ל אחר אשר עשה הרב חלוקה רביעית מהדבר הנשאר מהאדם אחר המות ולא כללו עם צורת האדם כראה שדעתו שנפש המדברת אינה עשה שכלי אלא הכנה לקבל המושכלות והכנה הפסד כי הוא כח גופני והמושכלות הנקנות ישארו אחר המות, וזהו אמרו שם הדבר הנשאר וכו': ג ודעהו שהוא מופלג, ר"ל רמז לזה שהוא הכח הפועל הרע אשר חייב להם זה הרע עד היום ההוא פסק מלהרע להם וזה אמרו פסק רצונו, וכבר אמרנו לפעלה שרצון יאמר על האמצעיים המשפיעים:

ר"ל יודיע לנו אותה: הנה כל רוח מיוחסת להש"י הוא לפי הענין החמישי הוא הענין האחרון אשר בו הרצון. וזה הפרק רומז אלא ידון רוחי באדם ואמרו גם כן רוח החיה באופנים:

פרק מא נפש שם משותף הוא, נאמר על נפש החיה הכוללת לכל מרגיש כמו שנאמר אשר בו נפש חיה: ונאמר שנית על הדם כמו שנאמר לא תאכל הנפש עם הבשר: ונאמר שלישית על הנפש המדברת שהוא צורת האדם כמו שנאמר חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת: ונאמר רביעית על שם הדבר הנשאר אחר המות כמ"ש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, בכאן גלה הרב דעתו כי הנפש המדברת המתהווה עם האדם איננה הנשמרת כי היא הווה ונפסדת אבל השכל הנקנה הוא הנשאר ועליו נאמר והיתה נפש וכו': ונאמר חמישית על הרצון אל תתני בנפש צרי ומזה הענין אין נפשי אל העם הזה, ר"ל אין רצון לי כלומר ולא ארצה להעמידם: ואמרו ותקצר נפשו בעמל ישראל ר"ל פסק רצונו מענות ישראל. וכבר ידעת כי רצונו הוא רצונו הקדוש והוא הטבע

אברבנאל

(דברים י"ב כ"ג) והבינו ולא תאכל הנפש עם הבשר (שם) ונראה לומר שפסוק כי הדם הוא הנפש תפש הרב אולי יפורש כי הדם הוא הנפש, ומה שאמר כי נפש הבשר בדם הוא (ויקרא י"ז י"א) ולא ימצה מזה היות הנפש נקרא דם, ולזה הבינו פסוק ולא תאכל הנפש עם הבשר, באמילה אי אפשר שתחול הנפש אם לא בנא' שקרא הנפש דם, שהסיר אוכלו. והשתוף הב', הוא שיאמר נפש על הכח הדברי ואמר הרב בו צורת האדם, כמו שהבינו מי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת (ירמיה ל"ח ט"ז) ומאשר זכר בה עצייה ויתחבר אל הנבדל, יורה שהוא הכח הנכרת באדם. וזכה הורה הרב שהיה דעתו במהות הנפש התנוכי דעת אלכסנדר שהיא הכנה לבד לקבל המושכלות, והיא זולת הדבר הנשאר אחרי המות, והיה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (במואל א' כ"ה כ"ט) שהיא רמז להשארות הנפשיי. אמנם דעת המפרשים הוא (זולת) זה בשלמות האדם היא עצם שכלי מוכן להשכיל ודעת מורכב משניהם כמו שתראה במאמר הב' מפ' הנפש. ולא מצאנו לרב המורה דברים בדרוש הזה כי אם בזה הפרק ובפרק ע' בשתוף הכב: ואם תשאל ולמה לא עשה בשתוף רוח חלוף השתופים האלה בשיאמר על הצורה החנוטית, ושיאמר עוד על הנשאר אחר המות. תהיה התשובה שנפש הזה יכול הרב לפרשו על ההכנה ועל השכל הנקנה, אבל רוח לא היה אפשר לפרשו על הכח והשכנה, כי אם על הדבר הממלא בפועל, ולזה הבינו הנפש בשתוף ההכנה, ולא הבינו ברוח. והשתוף הה' שעשה בשם נפש הוא בתאמין על הרצון כמו שהזכירו מהשתופים. והנה מהשתופים האלה לקחם נעזרב הרב לבאר סודות הנפש ומהותה, וקצתם והוא האחרון לבאר שם נפש שנא בחל יח' כמו שזכרו שנאמר על הרצון. ולא הביא לבן לדברי המפרשים שאמרו שהרצון בדברי הרב יאמר על האמצעיים המשפיעים, כי תוהו כמה שוא ודבר בזה ולא ביאור הרב לזה ולא עלה על לבו:

לו על סדר הרצון. ג', שאמר הרב לו יגיע הנגעתו, וירלאה שיפרש רוח על ההנהגה והוא שתוף שלא זכרו. הנה להביא לשתי קושיות הלזה אמר הנרבוני, כי מלת הכן כוללת הידיעה והסדור, וזה להביא למ"ש הרב מי הוא אשר ידע סדר רצונו יח', ואמר הנרבוני עוד והעלה רמז להנהגה ר"ל שמ"ש הרב המורה לו יגיע הנהגתו אינו פי' רוח אבל הוא פי' ואיש עצתו יודיענו, ועל העלה הבינו שבא בכתוב, רמז הרב באמרו לו יגיע הנהגתו, וז"ש הנרבוני והעלה רמז להנהגה, הנה הבנתו דברי הרב בזה ודברי המפרש הנרבוני, ונלפי כי הרב יביא ון' יודיענו רפה, ר"ל יודיע אותנו. והפרק הזה רמז לאמר לא ידון רוחי באדם לעולם (בראשית ו' ג') שהוא מהרצון: אבל ראוי שנדע מה ראה הרב להביא אשר השתופים האלה, ומה שיועילו בענייניו. ואומר שהראה הרב לבאר שהבינו הוא העצמות בכתוב. וסב', מהרוח המשכבת, הבינו לפרש וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום (שם ג' ח') שהוא המעבה בראשית. ג', מרוח החיים. ד', מהשכל הנשאר, הוא לבאר כוד מסודות התורה והיא הסתירה הנראית בפסוקים, באחד אומר רוח סולך ולא יבוא (תהלים ע"ח ל"ט) ואחד אומר והרוח השוב אל האלהים (קהלת י"ב ז') להודיע שאחד מהם ידבר כרוח החיוני הנפסד, ואחד ידבר מהשכל. והשתופים המתישי והשני הוצרך הרב לעניינים האלהיים, והוא רומז לרוח הנאמר במעשה מרכבה רוח המיה באופנים (יחזקאל א' כ') הלה לומר רצון המיה שהוא הנגלל להניע האופנים, שהם הסופרים. והפרקים אשר זכר הרב בהשגחה הם פרק י"ג ו"ע מהח"ג:

פרק מא נפש שם משותף. הביא הרב בשתוף נפש ה' אופנים. הא', הוא שיאמר על הנפש החיונית. ב', שיאמר על הדם, והנה הביא השתוף הב' הזה כדי להסיר ספק כי הדם הוא הנפש

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מא מב

הבי"ת באמרו בעמל ישראל, מקום מ"ם, וכאלו אמר מעמל ישראל. וכבר מנו מזה בעלי הלשון הרבה, והנותר בבשר ובלחם, וכן אם מעט נשאר בשנים, וזה הרבה:

פרק מב חי שם הצומח המרגיש, כל רמש אשר הוא חי. והוא שם הרפואה מן החלי החזק מאד, ויחי מחליו, במחנה עד חיותם, וכן בשר חי. וכן המות שם המיתה, ושם החלי החזק, וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן, כלומר חזק חליו. ולזה באר בבן הצרפית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה, (א) שאלו אמר וימת היה סובל שיהיה חולי חזק קרוב למות כנבל בשמעו את הדברים. ואמרו קצת האנדלוסין כי נתבטלה נשימתו עד שלא הושגה לו נשימה כלל, כמו שיקרה לקצת חולי חלי השתוק, ובהחנק הרחם עד שלא יודע אם הוא מת או חי ויתמיד זה הספק יום או יומים. וכבר הרבו נ"כ לעשות זה השם בענין קנות החכמה, ויהיו חיים לנפשך, כי מוצאי מצא חיים, חיים הם למוצאיהם, וזה הרבה. ולפי זה נקראו הדעות האמתיות חיים, והדעות

שם טוב

הטבע המערכיי אשר הגיע הפת והזמן שפסק הגזר עליהם מהרע אותם ולכן הושיעם:

פרק מב חי שם לומח המרגיש כמ"ש כל רמש אשר הוא חי. ונאמר שנית על הרפואה מן החולי החזק כמ"ש ויחי מחליו. וכן המות שם המיתה ושם החלי החזק כמ"ש וימת לבו בקרבו. ולזה ביאר בבן צרפית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה להורות לנו שמת וילאה נפשו ממנו: ואמרו קצת האנדלוסים. אמרו כי אף שנאמר בו לא נותרה בו נשמה כי לא מת אבל נתבטלה נשימתו עד שלא נשארה לו נשימה כלל שהרי כתוב בדניאל ונשמה לא נשארה בי והוא ודאי לא מת, ודעת הרב כדעת האנדלוסים אלא שייחסו להם להעלים הענין: ואחר שלישית על קנות החכמה כמ"ש ויהי חיים לנפשך: ולכן היו הדעות האמתיות חיים והדעות הנפסדות מות

אברבנאל

פרק מב חי שם הצומח וגו' ולזה ביאר בבן הצרפית ויהי חליו חזק מאד כו'. המפרשים כלם נכשלו ולזן עוזר וכלם הסכימו שהיה דעת הרב שבן הקומתיות לא מת אחרי שנאמר בו ויחי כי אם שהיה חליו חזק מאד, ובלזה היון הרב בתאמר בכאן שאלו אמר וימת היה סובל שהיה החולי חזק, לרמז על בן הקומתיות שבא' בו ויחי ואמרו גם בן צדפתו היה שבן הצרפית גם בן לא מת, ובלבן רעד לזה בזמה שהיה מתאחר בו נשמה (מלכים א' י"ז י"ז) ונשמה לא נותרה (בתהרה) בו, והוא בודאי לא מת. ואמרו שלבן הרב מאמר האנדלוסים (הבמי שבתיה) שנתבטלה נשימתו, ר"ל מבן הצרפית אשר זכר. ואמרו המפרשים ג"כ שרמז הרב עוד בזה הפ' לענין תחיית המתים שיזמון להבלה כי הם במיתתם הקויים חיים. ובתב הבלבוני בחידותיו לזה המקום ז"ל, שאלו אמר וימת והוא בקומתיות, והפלא מאליהו הוא פנתם אם היה בהן אוץ עמת עלמו. ותחבור שידע שיחייהו והעומד לחיות הוא בחי. ובדוח ר' אשר נתן ביד עבדיו לחמיות ולהחיות, ויהיו הם הקוברים אים ויזונו מעני המלחמה ועבדי ה' לעולם יחיו, כי הם אפילו במיתתן הקויים חיים כי הדעות האמתיות הנשארות הקויים חיים והנפסדות הקויים מות. והבים מעני אדמת עפר יקומו אלה לחיי עולם ואלה לעת קץ כי המלאך דעה את ה', גם כי ישות חק חליפתו, ובבר אמר שאלה רוחך יבראון ותחדש וגו' אתשבו שאמר זה על האישים ובדוק היודע ע"ל. ומה שאמר והפלא מאליהו ותבוכתו עליו הוא בדרך לעג ובמבתר פנים, ומה שאמר ויהי הם הקוברים אים (מלכים ב' י"ג כ"ח) רמז למה שמזכר במלכים מהאיש אשר קברו בקבר אלישע ויקם (ויעמוד) על רגליו (הם) ובלא לומר שגם בן לא חיה אלהו אדם ולא קם על רגליו כלומר בשבל, אבל רמז בבתוב בשם היות בזמן ההוא בלל האנשים הקוברים אים מעני המלחמה ר"ל ממיתים בשעותם בהעדר הידיעה, הנה אז עבדי הם הם החבמים לעולם יחיו, ולבן קם אלישע מבבו רמז לחיות הבנתם, וכמו שפי' דעתו כי הדעות האמתיות הקויים חיים והנפסדות מות. ועוד לזה המפרש המפסיד הזה לרמוז לתחיית המתים בחומר ובבים ומעני אדמת עפר יקומו (דניאל י"ב ב') כי תמלא האדם דעה, ר"ל כי התחיה היא רמז לשלמות הבנות נשמותיהם וזה מיוחד בבלמים, ולבן אמר ובבים, גם נתן רמז שני לתחיה לחומר גם כי ישות חק ר"ל שהתחדשות האישים זה אמרו זה ובילת הבריה התמידית אחרי הבפסד היא התחיה, וכמו שהוכיח עוד מתשלה רוחך יבראון ותחדש פני אדמה (תהלים ק"ד ל') ואחר שמחבתו היא שאמרו על האישים ובדוק ביודע, ולזן זה נעו המפרשים כלם: ובאשר ראיתי כל המעיינים בפ' הזה הרחיבו אם אתריהו לשון נגד הרב המורה, בחשבם שביון הדברים הבריים אחלה, ראיתי אני לפרש דעתו ולהראות הסעמים והבריים שבלבד בל אחרי פיו: ואומר שהרב עשה שתי שתופים בחיות (ל"ל בהי) שנא' על החיים בחתיים, ושיאמר על הבריאות, ואמר שהמות נאמר גם בן על המות המוחלט והחולי החזק, ר"ל שאי זה חלי שיהיה אם ברוחות אם בלחות אם באברים בשיחיה (ל"ל בשהחולי) חזק ידרא מות, והבוכיחו מאומר בנבל וימת לבו בקרבו (שמואל א' כ"ה ל"ז) שלא מת אז, לפי שאח"כ אמר ויהי בעברת הימים ויגוף ה' את נבל וימות, הנה ג"כ וימת לבו בקרבו, יהיה פירושו שחלה חולי חזק, ואמר הרב שלפי שלמלת וימת יסבול החלי ביאר הבתוב בבן הצרפית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה, ומאשר זכר החלי שהיה לו ובבא אחריו אשר לא נותרה בו נשמה כמו שחשבו המפרשים, אבל הבינאור הזה, שהם ספר שקדם לו החלי, ומאשר זכר החלי שהיה לו ובבא אחריו הבטות (ל"ל המות) ידענו שהחלה ונתקרב אל הבפשבד עד שמת בודאי. וז"ש ולזה ביאר בבן הצרפית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה, וירה שקדם לו חולי חזק וימת בסוף, ובזה הדרך עצמו ג"כ מלאנו בבן הבומתיות שבאמרה בו בחה אחרי החלי, כמו שאמר ראחשו ויאמר וגו' שחה אל אמו (מלכים ב' ד' י"ט) ר"ל שחלה בראשו חולי חזק, ולבן אמר בהבפל הלבון ראחשי, ראחשי, ואמר ויבא על ברכיו עד שהבריים וימת, הנה המיתה הבאה ג"כ בחה אחרי זכרון החלי ומתקרב אל הבא, והוא המורה והמבאר שבאה מיתה מוחלטת. ובבה הבפוקים מורים על אמתת זה, שבבן הצרפית אמר ה' אלהי חבא גם נפש הילד הזה על קרבו (שם א' י"ז כ"א) ומלת חבא תורה שהיה מת בהחלט, כ"ש בשאמרו על קרבו. ובבר התאמרו הבבפדי לייבשר הבפסון הזה ואמר שהוא מהבתוף הא' אז הב' אשר זכר בשם נפש, והוא מבואר הבטול. ואמנם מ"ש הרב עוד שאלו אמר וימת היה סובל שיהיה החולי חזק, לא היון אלילה בנגד וימת המזכר בבן הבומתיות כמו שפירבשו עליו, כי שם ביאור החולי קודם כמו שזבריתי, אבל אמרו על וימת המזכר בנבל. הנה דברי הרב נעלה הולם כי בזה שאמר שאלו אמר וימת היה בהחלט היה בהולי חזק וקרוב למות בנבל, ודבה ר' וימת אשר זכרתי הוא אשר בא בנבל, לא אשר בא בבן הבומתיות. ומאמר האנדלוסים שבבינת הרב לא הביאו בן הבומתיות, ולא היון אליו אלילה, כי אם על נבל הבשמע בדבריו, ועיון זה שהרב אמר שמיתה ואמר על בל חלי חזק, והבינת מאמר האנדלוסים שאמרו על נבל שבתבטלה נשימתו, בדי להודיע שהאנדלוסים לא יפרבו מיתה על בל חולי בשחזק והתבק הרחם להיות בשם בטול נשימה, ודמו לעמת המוחלט, הנה ח"ל בבן הצרפית לא שבק הרב ולא בבן הבומתיות, ולא ג"כ האנדלוסים למה שמלאה בשם זבריון החלי קודם, ומה שבא' בדניאל שלא נותרה (ל"ל בשאחה) בו בשמה, לא קדם לו זבריון חולי, ולבן לא יפורש בהחלט, ולמה יבחיש הרב שבואו הבחוברים אחלה בעיניו גם בתחיית הזאת, מיתר הבשים שבאו בחומה. ומה שאמר הבלבוני אין בעמת אליהו בהיות פנתם לעמיש, לא היתה הבהבמה מקובלת היותו פנתם, ולא שנודע בה, אשמלאו ואין בעמת בהריגת זמרי וכזבי, והוא הוא פנתם הבבן, ואליהו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

והרעות המופסדות מות . אמר ית' ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות וכו' , א כבר באר כי הטוב הוא החיים והרע הוא מות ופרשם . וכן אפרש באמרו יתעלה , למען תחיו , כפי מה שבא הפירוש המקובל באמרו למען ייטב לך וכו' , ולהתפשט זאת ההשאלה בלשון אמרו רז"ל צדיקים אפי' במיתתן קרואים חיים ורשעים אפילו בחייהם קרואים מתים, ודע זה :

פרק מג כנף שם משותף , ורב שתופו מצד ההשאלה . הנחתו הראשונה לכנפי בעלי חיים הפורחים , כל צפור כל כנף , כל צפור כנף אשר תעוף בשמים . ואחרי כן הושאל לכנפות הבגדים וזויותיהם , על ארבע כנפות כסותך . ואח"כ הושאל לקצוות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוקות ממקומותינו , לאחוז בכנפי הארץ , מכנף הארץ זמירות . ואמר אבן גנא"ח שהוא יבא גם כן בענין ההסתר דומה לערבי , אשר יאמרו כנפת אלשי בענין הסתרתו . ואמר בפירוש

ולא

אפודי

שם טוב

פרק מב א כבר ביאר כי הטוב הוא החיים , ר"ל אע"פ שטוב ורע יאמר על המפורסמות בזה המקום מי אפשר שהוא ית' אמר לישראל הנה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וכו' ופוך הפסוק ובחרת בחיים ומיים ומיום הם שמות נרדפים ואמר בחרת בחיים ואי אפשר לחדם לחיות חיים נופיים כפי בחירתו , אם כן יתחייב מזה כי אמרו ובחרת בחיים ר"ל בחיים הנלחיים והם הדעות האמתיות והיות הכונה בעצמה באמרו טוב וכע זה רמז במעשה בנלחיות באמרו ואכל ואי לעולם ור"ל דעות אמיתיות והם החיים הנלחיים , גם רמז לאמר שאמרו רז"ל שאמוך ואליהו שהם חיים בגוף ובנפש, והרב מפרש חיים חיים שכליים לא זולת זה , גם רמז לבן הלרפית שלא מת אבל נתבטלה נשימתו כדעת האנדלוסיים שהאיך הבינו לראיה מאמרו לא נותרה בו נשמה ר"ל שמת לגמרי שהרי כתיב בדניאל ונשמה לא נותרה בי והוא ודאי לא מת , אלא מה שאמר הרב הוא להעלים הענין , גם זה הפרק רמז לבן הבונמיים שלא מת לגמרי אלא שנתבטלה נשימתו , גם רומז לצדיקים במיתתם קרואים חיים , שר"ל שענין חיים המתים יהיה בזה הענין ר"ל בצדיקים לא ברשעים :

פרק

אברבנאל

מות . ובעבור זה לצדיקים אפי' במיתתן קרויים חיים כי נשאר להם השכל הנקנה ולכן היו חיים לעולמי עולמים , והרשעים אפי' בחייהם קרויים מתים למה שיש להם דעות נפסדות והכון זה , ובכאן רמז הרב לפי דעתו מהו התחיה , ולכן אמר בפרק זה ודע זה :

פרק מג כנף שם משותף נאמר רשאוה לכנפי הבעלי חיים הפורחים כמ"ש כל צפור כל כנף . שנית הושאל לכנפות הבגדים וזויותיהם כמ"ש על ארבע כנפות כסותך . שלישית הושאל לקצות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוקות כמ"ש מכנף הארץ . רביעית הושאל לענין הנסתר כמו לא יכנף עוד מוריך ולא יסתתר ממך

ואלוהו למה הבלה עולות בחר הכרמל , והוא עכר על תורה . אבל הם דברים ישבו מוחם לגודך שבה ולתכלית הבבודים הנלהים . ומה שאמרו חז"ל שהיות בן בספי שאלו לר' יהושע בן הלרפות מהו שיטמא . ובן לר' אליעזר בן שמועתם מהו שיטמא . והביב כל אחד מהם מת מטמא מי אינו מטמא , ולא ביאורו הבלמים שאלה תלוה בלא מתו בני הלרפות והבונמיים ושמיד היו חיים כמו שחשב המפרש בכפי הרבעתו , כי הם לא שאלו אם היו מטמאים בהיותם מתים , כי אם שאחרי שהיו לא מתו בנוחים באם היו מטמאים כדרך החיים שבבר מתו בעצמותיהם מטמאים. וסיתה תשובתם שאין ראוי לדון אותם כפי מה שהיו בזמן המיתה , כי אם כפי מה שהיו אחרי הזמן , ולכן בהיותם בבר בחיים לא היו מטמאים . סנה זהו הנראה אלי בזה הענין לאמתך דברי הרב : וכבר ביאר כי הטוב הוא החיים . אחשוב שאמר הרב זה לפי שיראה מהבתוב שאמר שני דברים שהיים והטוב כמו שאמר את החיים ואת הטוב (דברים ל' ט"ו) ואחרי היות הטוב המפורסמות יותר שהחיים הם הנמשיים לא השכליים . גם מלאנו מאותו מקום שאמר הבתוב למען תחיון (שם ה' ל') שנאמר על החיים הנמשיים , הנה לבחיר זה אמר הרב בעבר היות שאמר את החיים ואת הטוב לא היו שני דברים , כי הם אחד , כאלו אמר את החיים שהוא הטוב האמתיי , והוכיחו מאבר אמר אחריו ובחרת בחיים ולא זכר דבר אחר הטוב , יורה בדבר אחד הם , ושהחיים הם השכליים שהוא העיקר , וכן פירש למען תחיון על הבבנה בדרך הכיוונו ז"ל שדרשו באומר למען ייטב לך : ולהתפשט זאת השאלה בלבון אמרו ז"ל לצדיקים אפי' במיתתן קרויים חיים . לא כיון הרב תלוה לרמוז דבר על תחיית המתים , כי הוא דבר פשוט ונאמן אצלו בפשוטו , וכמו שבתב בתגרת עשרה על זה , ואיך יפרש הרבים מיבני אדמת עפר יקיצו על הבשנה , אחרי שאמר אחריו אלה לחיי עולם ואלה להרפות לדראון עולם , אבל כיון הרב לענין מעשה בנלחיות והוא עץ החיים , ואומר שם ואכל ואי לעולם , ורמז על הבחיות שבאו בדברי יחזקאל שהם הבלגלים .

ונקראו בלם בן לבחותם הייב מבכילים המיד :

פרק מג כנף שם משותף ורוב שתופו מצד ההשאלה . סנה הרב המורה עשה בשם כנף ד' שתופים . הא' , הוא שהנתה הראשונה שיאמר על בנפי הבעל חי העופפים . ב' , שיאמר על בנפות הבגדים . ג' , שיאמר לקצות המיושב מהארץ . ד' , שיאמר על הבסתר : אבל שאלתי אני בפרק הזה ד' דברים . א' , למה אמר בבתוב הבשם הזה ורוב שתופו הוא על לד ההבאלה , והנה לא אמר בן בחי

ונבנפש ובחות ובלב ובאחור ולא בעין ובשמע שיזבור אחרי זה , כי אם שהוא שם משתתף לא עוד . ג' , הוא , מה שהזבירו הרב בהביאו שיאמר שם בנף על בנפי המלבושים ועל אחת אחרי הראחרים , והם שתופים לא יעלבך אליהם בעניינו , ובבר הבדים אלא יבוא מהבלמים כי אם מה שיעלבך אליהם לעניינו סודותיו . ג' , אם היה השתוף הרביעי מבנף הוא המעלבך אלינו יותר בשאמר על הבסתר ומעניינו נאמר בנף בגלו ית' ובמלאכים , אין א"ש בביאתו הרב בשם ן' נגאה ואמר בן נגאה בהוא יבא ג"כ בענין הבסתר , יותר בשאמר המדקדקים לא יעשו השתוף הזה ואמינו פשוט ומבואר בלתוב , ואיך יבנה א"ב עליו כל בוזותו . ד' , באומר וכן בל בנף שיבא במלאכים ענינו הבסתר , והוא אמתר מוהל , לפי שבבר אמר למעלה שלפי זה השתוף מהבסתר הוא בנף לבורא ית' ומלאכים : והנראה אלי בבל זה הוא שהרב רלה לבודיע שבנף עם היותו משותף , הנה רוב שתופו הוא מצד הבאלה , ואינו שתוף גמור כי אמר שהיו הבנפיים בב"ח קצותיו היו נקראים קצות הלבוש , ואחות אחרי וקצותיה בנפים , ולפי שהיו הבנפים מבתיעים ומבסים הענף היה בל דבר בתר בקרא בנף . הנה א"ב בל הבתובים שזבר הם מוצאים אם לא שאמרם ובבו בבבאלה בבתיבת הבלה , ובלתה בבתיבת הבסתר , ואמר הרב זה לבודיע שהבבאלה הבתר אינם מרוחבת ולא זה מבאר הבבאלות בי הם בלם ממין אחד מהבבאלה , וזה היתר הבבסר ר' : והנה הביא שתוף בצות הבגדים וקצות אחרי , לבעיר על הבנפים שזבר יחזקאל בחיות שיזבור הרב בפרק מ"א , שהם אחבנעה בנפים רומזיר לד' בבות הנועה הבלגל , והם בדוביותו , ובבבו , וחבזון , ולא יאמר שם א"ב בתם בנף על הבסתר בי בדוביות הבלגל שבנה בבם בנף אינו נתחר . אבל בינו בבם בנף לבזיתו ס"לא בבמרותר מהבלגל והוא אם בן בפי הבתופים הלה , אם לא שהביאו בלון אם בבזיתו מיותם לאחד בבחיות לבובו , ואחר היותו נאמר על בצוי אחרי הראחרים , והותר בזה הבפסר הב' . ואמר מה שאמר הרב עוד ואמר בן נגאה בהוא יבא גם בן בענין הבסתר אין פירוהו ואלו שיעבה השתוף הזה בלו לדעת בן נגאה , אבל הוא חוזר למ"ב למעלה , ואח"ב הושאל לבצות המיושב מהארץ לאחוז בבנפות הארץ , מבנף הארץ וכו' . ועניו אמר הרב באומר ן' נגאה שהבבסתר הזה אבל זבר בנף הארץ (ישעיה כ"ד ע"ו) יבא בענין הבבסתר ג"ב בזבלו בעניינו בבוקים הבריה שיזבור , וכן פי' ן' נגאה ולא יבנף עוד מוריך (שם ל' כ') לא יתעלם , הנה אם בן לא הביא בנף ן' גנ"ח בי אם פי' בני הבבוקים הבלה

ויען

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מג מד

ולא יכנף עוד מוריך, ולא יסתר ממך מוריך ולא יתעלם, וזה פירוש נאה. וממנו אצלי ולא יגלה כנף אביו, לא יגלה סתר אביו. וכן ופרשת כנפיך על אמתך, פירושו אצלי, פרש סתרך על אמתך. ולפי זה הענין אצלי הושאל כנף לבורא ית' וכן למלאכים, כי המלאכים אינם בעלי גופות לפי דעתנו כמו שאבאר. ואמרו א אשר באת לחסות תחת כנפיו, פירושו אשר באת להסות תחת סתרו, וכן כל כנף שבא במלאכים ענינו הסתר הלא תתבונן אמרו בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו, כלומר ב (ג) שסבת מציאותו ר"ל המלאך נסתרת נעלמת מאד והוא פניו. וכן הדברים אשר הוא סבתם, ר"ל המלאך אשר הם רגליו כמו שביארתי (פרק כ"ח מזה) בשתוף רגל, הם ג"כ נעלמים, כי פעולות השכלים נעלמים, לא יתבאר ענינם אלא אחר למוד. ג וזה לשתי סבות מצדם ומצדנו, ר"ל חולשת השגתנו וקשי השגת הנפרד מצד אמתתו. ד ואמנם אמרו ובשתים יעופף, הנני עתיד לבאר בפרק (פרק מ"ט מזה החלק) בפני עצמה למה יחסו תנועות העופפות למלאכים:

פרק מד עין שם המשתף, הוא שם עין המים, על עין המים במדבר. והוא שם העין הרואה, עין תחת עין. והוא שם ההשגחה אמר על ירמיהו קחנו ועינך שים עליו, ענינו שים השגחתך עליו. ולפי זאת ההשאלה נאמר בחק הבורא בכל מקום והיו עיני ולבי שם כל הימים, השגחתי וכוונתי, כמו שהקדמנו, תמיד עיני ה' אלהיך בה, השגחתו בה, א עיני ה' המה

משוטטות

שם טוב

מוריך ולא יתעלם, וממנו ולא יגלה כנף אביו לא יגלה סתר אביו, ולפי"ז הענין הושאל כנף לבורא וכן למלאכים. לבורא אשר באת לחסות תחת כנפיו הוא סתרו, למלאכים אמרו בשתים יכסה פניו. ר"ל שסבת מציאות המלאך נסתרת מאד והוא פניו: וכן הדבריס אשר הוא סבתם, ר"ל המלאך אשר הם רגליו הם נסתרים והם ג"כ נעלמים מאד. אשר הראון בזה כי סבות השכלים הם נעלמים וגם המסובבים מהם הם נעלמים וכל אחד מאלו בעבור שתי סבות אם בעבור קוצר המשיג ואם בעבור עומק המושג וגם הם נעלמים ממנו: ואמרו בשתים יעופף, הנה יבאר הרב זה בעתיד. והראון בו כי ידיעת מציאות הנבדל ועצמותו הוא פעם יגין פעם יעלם וזה אשר פעם יעלם וזהו אשר ייחוס לו תנועת ההתעופפות:

פרק מד עין הוא שם משותף יאמר על עין המים, ויאמר על עין הראיה כמ"ש עין תחת עין, ויאמר על ההשגחה אמר על ירמיהו קחנו ועינך שים עליו עינו על ההשגחה, ומזה המין עיני ה' המה משוטטות בכל

אברבנאל

ויען לא היה מיוחד השתוף לכן נגלת כי אם פירוש הפסוקים שזכר, והשתוף הרב עמו הודה בו, לכן אמר אחרי זה וזה פי' עלה, וממנו אצלי ולא יגלה כנף אביו (דברים כ"ג ג') ופרשת כנפיך (רות ג' ט') הנה אי"ב שבת פי' ן' נגלת, והכיח ענין השתוף מעצמו, והוכיחו מפסוקים אחרים, והוצרה בזה השאלה סג': ואמר הרב שמשם הענין הושאל כנף להש"י וכן למלאכים, ונתן הסבה למה השוה בזה המלאכים לבורא ית', כאומר כי המלאכים הינם גופות. והוכיח הענין אם בלא האמונה מהסבות שנת' בו אשר באת לחסות תחת כנפיו (שם ב' י"ב) ר"ל תחת הסתרתו בדרך אמרו ויסב בסתר עליון בצל שדי יתלונן (תהלים ל"ז א'). וכן רצה להביא פסוקים עליו במלאכים, ועל זה אמר וכן כל כנף שיוחס במלאכים, ולא אמר זה להודיענו מחדש, כי אם להוכיח ובאלו אמר ואמנם. לבאר שכל כנף בלא ובמלאכים ענינו הסתר אין ראוי שיסבר עליו. (ואמר) בלא התבונן אמרו במראות ובעיניו (ו' כ') שרפים עומדים ממעל לו שם כנפים לאחד בשתים יכסה פניו שהם א"כ אין בכל בלבון אבל הוא ענין הראיה והמופת והזכר הספיק הד': והרב יפרש הכתוב כן. בשתים יכסה פניו שפני המלאך והם סבות מציאותו, הם נעלמות, וכן בשתים יכסה רגליו רצה לומר המלאך והם המסובבים ממנו ושעולותיו אין יומשכו ממנו הם ג"כ נעלמים, ואמר בהעלם הזה כלו בשתים להעיר שסבות ההעלם שהוא הם שתים קוצר המשיג ועומק המושג, ולזה אמר בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו. ואמר שבשתים יעופף ובאר בפרק בפני עצמו, והוא בפ' מ"ט מזה הח"ל, ומה יבאר שהעופפות יראה פעם הטוב ופעם יעלם פעם יקרב, והוא מבל דברים האלהיים שפעמים יגינו ואחר יעלמו. וזה גם כן מצד המשיג והמושג וזהו ובשתים יעופף. וזה ירמוז עוד כרובים פורסי כנפים (שמות כ"ה כ'), והרב יהביר אמתת זה הענין עוד בח"כ פרק העשירי:

פרק מד עין שם משתתף הוא שם העין. הרב הביא בשם עין ג' שהוסים. עין המים, ועין רואה, ובהשגחה. והנה הביא ראשונה עין המים קודם לעין הרואה, בהיות ההבחה הראשונה לעין על עין הרואה, לפי שדרכו הוא להקדים השתוסים היותר ממרגיש לשתוסים היותר דקות, ולכן הביא הראשונה עין המים שהוא יותר גס ומחמיר, ואחריו עין הרואה, לפי שיש בו מן הדקות, והשבעה מה (ר"ל קלת הפשטה) מן המחר. ודע שלא הקדים הרב להביא שתוסים אחרים בשם עין, ועין אדם, ועין הכנד, להיותם נלתי ערוכים בעייניו. וזה הפרק רומז למה שבא בחלבות והשקתנה עיני שמשון ודעו, שהשביחו בזה עלא היו מגיחים קודם לזה, גם רומז לענין ההשגל שמקר מעשה מרכבה: ולמה שזכר מהענין שנאמר בלל יח', עיני ה' משוטטות בכל הארץ הבאתנו כוללת בכל הארץ. העמיקו שהנו הנרבוני והאפודני במקום הזה, לייחס לרב המורה דעת נפסד בהשגחת הש"י היא כוללת ולא פרטיות בארץ, ובזהו פי' שבעה עינים על אבנה בוכבי לבת, ובביאור כתב הנרבוני וזה מסכים עם ההשגחה שאין השגחה אחרת בעולם הזה כי אם הנהגת המבריחים. חלילה לרב מרגש ומתבונן בדעת בנפסד הזה, והוא יתמיל בפ' י"ו ח"ג דברי הפילוסופים נידיעת הש"י בזולתו הרה גדולה מאד, וכבנו כבלון

שם טוב

פרק מג א ואמרו אשר באת לחסות. ר"ל וזה הפסוק נאמר לו יח' באמנו תחת כנפיו אר"ל תחת

סתרו: ב שסבת מציאותו ר"ל המלאך, ר"ל שידיעת מה שהוא סבת מציאות נבדל נעלמות מאד ואין אנו יודעין הסבה המציאה אותו, וזהו אומרו בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו, ר"ל שהפעולות הנמשכות ממנו וגם המסובבים הם נעלמות ממנו אלא אחר העיון: ג וזה לשתי סבות. ואמר בשתים יכסה ר"ל ששתי סבות יש להעלים כל אחד מאלו הדברים, לידיעת סבת הנבדל ולידיעת המסובבים ממנו וגם קצור המשיג ועומק המושג: ד ואמנם אמרו ובשתים יעופף וכו', הוא יבאר זה בפרק מ"ט מזה החלק, ור"ל כי ידיעת מציאות הנבדל ועצמותו הוא פעם יגין פעם יעלם, וזה אשר ייחס לו תנועות ההתעופפות, וזה הפרק רומז לאמרו לו שתי' ותחת כנפיו תחסה ר"ל סתרו, גם רומז לענין מעשה מרכבה ולאמרו וזיו הכרובים פורסי כנפים:

פרק מד א עיני ה' המה משוטטות השגחתו הכוללת וההשגחה

קרשקש

פרק מג (א) שסבת מציאותו, ר"ל המלאך, נסתרת ונעלמת מאד והוא פניו, כבר התבארנו כי פנים שם מציאות האיש ומעמדו: (ב) תנועת ההתעופפות למלאכים. רוצה בו כי להורות על שהם חיים ושהם יראו במראה הנבואה ואח"כ יעלמו בדמיון העוף שיראה ואח"כ יתעלם:

ית', כאומר כי המלאכים הינם גופות. והוכיח הענין אם בלא האמונה מהסבות שנת' בו אשר באת לחסות תחת כנפיו (שם ב' י"ב) ר"ל תחת הסתרתו בדרך אמרו ויסב בסתר עליון בצל שדי יתלונן (תהלים ל"ז א'). וכן רצה להביא פסוקים עליו במלאכים, ועל זה אמר וכן כל כנף שיוחס במלאכים, ולא אמר זה להודיענו מחדש, כי אם להוכיח ובאלו אמר ואמנם. לבאר שכל כנף בלא ובמלאכים ענינו הסתר אין ראוי שיסבר עליו. (ואמר) בלא התבונן אמרו במראות ובעיניו (ו' כ') שרפים עומדים ממעל לו שם כנפים לאחד בשתים יכסה פניו שהם א"כ אין בכל בלבון אבל הוא ענין הראיה והמופת והזכר הספיק הד': והרב יפרש הכתוב כן. בשתים יכסה פניו שפני המלאך והם סבות מציאותו, הם נעלמות, וכן בשתים יכסה רגליו רצה לומר המלאך והם המסובבים ממנו ושעולותיו אין יומשכו ממנו הם ג"כ נעלמים, ואמר בהעלם הזה כלו בשתים להעיר שסבות ההעלם שהוא הם שתים קוצר המשיג ועומק המושג, ולזה אמר בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו. ואמר שבשתים יעופף ובאר בפרק בפני עצמו, והוא בפ' מ"ט מזה הח"ל, ומה יבאר שהעופפות יראה פעם הטוב ופעם יעלם פעם יקרב, והוא מבל דברים האלהיים שפעמים יגינו ואחר יעלמו. וזה גם כן מצד המשיג והמושג וזהו ובשתים יעופף. וזה ירמוז עוד כרובים פורסי כנפים (שמות כ"ה כ'), והרב יהביר אמתת זה הענין עוד בח"כ פרק העשירי:

פרק מד עין שם משתתף הוא שם העין. הרב הביא בשם עין ג' שהוסים. עין המים, ועין רואה, ובהשגחה. והנה הביא ראשונה עין המים קודם לעין הרואה, בהיות ההבחה הראשונה לעין על עין הרואה, לפי שדרכו הוא להקדים השתוסים היותר ממרגיש לשתוסים היותר דקות, ולכן הביא הראשונה עין המים שהוא יותר גס ומחמיר, ואחריו עין הרואה, לפי שיש בו מן הדקות, והשבעה מה (ר"ל קלת הפשטה) מן המחר. ודע שלא הקדים הרב להביא שתוסים אחרים בשם עין, ועין אדם, ועין הכנד, להיותם נלתי ערוכים בעייניו. וזה הפרק רומז למה שבא בחלבות והשקתנה עיני שמשון ודעו, שהשביחו בזה עלא היו מגיחים קודם לזה, גם רומז לענין ההשגל שמקר מעשה מרכבה: ולמה שזכר מהענין שנאמר בלל יח', עיני ה' משוטטות בכל הארץ הבאתנו כוללת בכל הארץ. העמיקו שהנו הנרבוני והאפודני במקום הזה, לייחס לרב המורה דעת נפסד בהשגחת הש"י היא כוללת ולא פרטיות בארץ, ובזהו פי' שבעה עינים על אבנה בוכבי לבת, ובביאור כתב הנרבוני וזה מסכים עם ההשגחה שאין השגחה אחרת בעולם הזה כי אם הנהגת המבריחים. חלילה לרב מרגש ומתבונן בדעת בנפסד הזה, והוא יתמיל בפ' י"ו ח"ג דברי הפילוסופים נידיעת הש"י בזולתו הרה גדולה מאד, וכבנו כבלון

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מד מה

משוטטות, השנחתו כוללת בכל מה שבארץ גם כן, כמו שיוזכר בפרקים יבואו בהשגחה. אמנם כשיתחבר בעינים מלת ראיה או חזיה, כמו פקח עיניך וראה, עיניו יחזו יהיה ענין כלם ההשגה השכלית לא השגה הרגשית. כי כל הרגשה הפעלות כמו שידעת, והוא יתעלה פועל לא מתפעל כמו שאבאר:

פרק מה שמע מלה משותפת, תהיה בענין שמע האזן, ותהיה בענין הקבול. אמנם בענין השמע, לא ישמע על פיך, והקול נשמע בית פרעה, וזה הרבה. וכמהו ברבוי גם כן שמע בענין הקבול, ולא שמעו אל משה, אם ישמעו ויעבודו, ולכם הנשמע, אשר לא ישמע את דבריך. ויהיה בענין הידיעה, גוי אשר לא תשמע לשונו, פי' לא תדע דברו. וכל מילת שמיעה שבאה בחק הש"י אם יראה מפשוטו של כתוב שהוא מהענין הראשון הוא ספור על ההשגה, והוא מהענין השלישי, וישמע ה', בשמעו את תלונותיכם, כל זה השגת מדע. ואם נראה מפשוטו של כתוב שהוא מן הענין השני, הוא ספור על ענותו יתעלה לצעקת הצועק א למלאות שאלתו, או לא יענה לצעקתו ולא ימלא שאלתו. שמוע אשמע צעקתו, ושמעתי כי חנון אני, הט אזנך ושמע, ולא שמע ה' בקולכם ולא האזין אליכם, גם כי תרבו תפלה אינני שומע, כי אינני שומע אותך, וזה הרבה

אפודי

והשגעה עיניס הס שבעה כוכבי לכת, הרב לא הביא כל המשופפים הנאמר בענין הלריכים בפרק מעשה מרכבה, אלא שהרב מעיר על זה הסם משוסף ויפורש כל מקום בפי עניגו הראוי לו, וזה הפרק רומז לענין הנאמר בבראשית באמרו ותפקחנה עיני שניהם וגו', עוד גם לאומרו בענין החמשל הנאמר במעשה מרכבה, צריך לתת טעם למה הקדיש הרב עין המים לפי הענין הרוחה כי הנתנו הראשונה הוא עין הרוחה, והטעם כי הקדיש הרב בשתוף השמות להקדיש השמות המומריס ולת"כ ביחוד דקיס ופסוסיס לפיכך הקדיש עין המים כי עין הרוחה יש בה מן הדקות כשים בה קלת הפשטה

מן הממר כי כבר ירחה הרבה בכדור העין:

פרק מה א למלאות שאלתו או לא, ר"ל שמשיעה תחמר לו יתי' הן שימלא יתי' שאלת הצועק או לא,

בכל המרץ, השגחתו הכוללת. והשגעה עיניס הס שבעה כוכבי לכת מו על הספע הרב הבא ממנו, צריך לעיין למה הקדיס הרב עין המים לפני עין הרוחה אחר שהענין נאמר ראשונה על עין הרוחה, אבל דרך הרב בשתוף השמות להקדיס השמות המומריס ולת"כ היותר דקיס, ועין הרוחה יש בה דקות מן הדקיס למה שיראה אלי כדור השמים בענין ויפשיט הצורות מהחמריס ולכן הקדיס עין המים לענין הרוחה, וגם מפני כי עין המים נמצא בכתוב ראשון:

פרק מה שמע מלה משותפת. נאמר בענין שמע כמו והקול נשמע בית פרעה. ונאמר שניה בענין הקבול ולא שמעו אל משה. ויאמר שלישית בענין הידיעה כמו גוי לא תשמע לשונו פי' לא תדע את דברו: וכל מלת שמיעה שבא בחק השם ויראה פשוטו של פסוק שהוא מן הענין הראשון הוא ספור על ההשגחה והוא מענין השלישי כמו וישמע ה', בשמעו את תלונותיכם: ואמרו ומלאהו שאלתו לו, ר"ל שהשמועה תאמר לו יתעלה הן ישמע האל יתברך צעקתו הן לא ישמע, כשישמע צעקתו יאמר ושמעתי כמ"ש ושמעתי כי חנון אני וכשלא ישמע השם צעקת הזועק נאמר ולא שמע ה' לקולכם גם כי

תרכו

אברבנאל

אין תקומה ממנו. וסוא בענין דומה לזה ואם יגזור האל להגיע לשם אשרש פריקיו בהשגחה, ואוכיח מדבריו שאין בהם נפשל ועקש, ושהוא יאמין ההשגחה הפרטית כראוי על פי התורה, ומה שאמר כאן הנשגחתו כוללת בכל מה שבארץ, אין פירושו שכל השגחתו היא כוללת, ולא כיון לכך כי אם שהשגחתו תכלול כל הדברים אשר בארץ, לא כאחר ממנו דבר מהם, ישנים בכלל בהשגחות מינם ומהם נפרד בהנהגת מיוחסים, ולת כלם אם בכלל ואם בפרט תכלול השגחתו וזהו עניגו משוטטות בכל הארץ (ד"ה ב' ט"ו) וזה לא ישלול היות שם השגחה פרטית: אמנם כשיתחבר בעינים מלת ראיה כו'. הוקשה זה המאמר אצלי כי יראה ממנו שבהתחבר בעינים מלהיים עם עינים ראיה או חזיה, תהיה ההשגחה שלית, לא הרגשית, אבל כאשר לא תתחבר בהם ויבאו עינים בלי פקח או ראה, תהיה ההשגחה הרגשית. והוא סותר למה שכתב למעלה שפירש עינים שבאו בנוכחה בלי התחברות ראיה או חזיה על השגחה שלית לא הרגשית, וכן שהתחבר בו או לא התחבר תהיה השגחתו יתי' שלית לא הרגשית, מהטעם שהבנת הרב באמרו כי כל הרגשה הפעולות והוא יתי' פועל לא מתפעל, ולמה הביא הרב המופת הזה על התחברות הראיה או חזיה עם עינים והוא כולל ג"כ לבלתי התחברותם. וגילל בזה הוא בהרב לא אמר זה לעשות הבדל והנוס על שתוף עינים ביחתו עם ראיה או חזיה, או למה שיבא בלתה. כי בשני שתופים יהיה השתוף בהם שוה ומתדמה. אבל בא להתיר ספק אחד יבוסס על מה שאמר וזהו כי אם היה הענין הנאמר בו יתי' ענינו ההשגחה, אין יתחברו אלו פעמים הזיה או ראיה אשר המונן ממנו הוא הבנת הרגשית, ואין על ההשגחה התמונן במלת עין, לכן להביא לזה אמר הרב אמנם כשיתחבר במלת עינים מלת ראיה או חזיה אז כמו פקח עיניך (ישעיה כ"ז י"ז), עיניו יחזו (תהלים י"ז ד'), אל תחשוב שזה יתנו מבלתי שהענין הנזכר שם פירושו ההשגחה, לפי שבהתחברותם ראיה או חזיה הבינו אינם הרגשית כי אם השגה שלית, וא"כ אין

מוגע לשנפרש הענין הנסמך אליה להשגה כמו שאמרנו. והביא מופת אין הראיה או הזיה הנאמר בו יתי' היא שכלית ולא הרגשית, באמרו כי כל הרגשה הפעלות לפי שהוא קבול דמות המוחש והוא יתי' פועל ואינו מתפעל כלל כמו שיתבאר בדרוש התאריס ובתחלת הא"ב בביאור שאינו גשם לא מתפעל ולא מתחלף כלל. הנה א"כ לא הביא הרב המאמר הזה להדש דבר במה שפירש במלת עין, כי אם לבאר חזיה או פקיחה שלא יקשו על מה שפירש בשתוף עין, ואמר שעם היות שראיה וחזיה יאמר על הרגשה חושית, הנה בהתחברה בו יתי' לא תהיה הרגשית כי אם שלית אחרי שאינו יתי' מתפעל, וכבר ביאר הרב בפרק ד' מזה החלק שראה הביע וזהה שם שמות משותפים, יאמרו על הבנה הרגשית ויאמרו על הבנה שלית, וכשאמר נאמרו בחלוה יתי' יאמרו על ההשגה שלית ולא על הרגשית:

פרק מה שמע מלה משותפת. אמר הרב שבמיעה יאמר בג' שתופים. הא', הוא על הבמיעה המוחשת לאזן. ב', הוא על הקבול ר"ל שיראה הבמע לעבות מה שיזהו לו לא יראה. ג', על הידיעה שתוכה במיעת אזן ולא קבול רצוני כי אם הבנה שכל. הנה א"כ יוכלו ג' השתופים האלה מלד מזשהיסס, כי הראשון נוצא הוא השמע, והשני נוצאו הראון, והג' נוצאו הוא הבכל. ואמר הרב שכל שמיעה שבאה בחקו יתי' אם יראה משפטו של כתוב שהוא מענין הראשון הנאמרת על הבנה אזן המכוון בו, הוא שנאמר על היותו יתי' מגיע הדברים אשר בבאן, ולפי שאנחנו משיג הדברים בחושים הוצאנו לו יתי' השמיעה והראיה לצורות על הותו מגיע הדברים, והוא מלבון כמי אדם לפי שאין בו יתי' הבנה חושית, וכפי האמת הוא מהענין הג' שהוא המדע, שהוא יתי' יודע ומשיג כל הדברים אשר בבאן. ואם שבא הכתוב יורה שהשמיעה הנאמר בו יתי' היא מענין הג', שגא' על הקבול, תהיה כוונתו להודיע על עצותותו יתי' שהשמע לצעקת הזועק ויקבלה, וזה אם למלאות שאלתו ואם לבלתי מלאות, כי בשניהם

שבא

מבלתי

אם לא יבטיחם

אם לא יבטיחם

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מה מו

הרבה . ב והנה יבואך באלו ההשאלות והדמיונות מה שירוה צמאך ויבאר ספקך ויתבאר לך
עניניהם כולם עד שלא תספק בדבר מהם :

פרק מו א כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר , כי הבדל גדול יש בין ההישרה למציאות הדבר ,
ובין אמתת מהותו ועצמו , כי ההישרה למציאות הדבר תהיה ב אפי' במקריו .
ג ואפי' בפעולותיו , ד ואפי' ביחסים רחוקים מאד ממנו בינו ובין זולתו . והמשל בזה , ה שאתה
אלו תרצה שתודיע מלך איקלים אחד לאדם מבני ארצו ו אשר לא ידעהו , יהיה הודיעך אותו
ז והערתך על מציאותו בדרכים רבים מהם , שתאמר לו הוא האיש הארוך הלבן במראהו בעל
השיבה , כבר הודעתו במקריו , או תאמר הוא אשר תראה סביביו המון רבה מבני אדם רוכבים
ורגלים וחרבות שלופות סביביו ונסים נשואים על ראשו והצוצרות יתקעו לפניו , או הוא אשר
ישכון

שם טוב

תרכו תפלה לאיני שומע : והנה אמרו יבואך באלו המלות
השאלות מהדמיונות וכו' , ר"ל שהרב ירצה לבאר ענין
ההשאלות והשתופים בפרקים המשכיים אח"ז למה עשו
ככה הכניסים ומה הכיאם לזה , והנה הרב הקליס כל
ההשאלות והשתופים ורצה לסיים בזה הפרק להורות כי
שמע יורה שמע כל מה שביארנו מענין השתופים וההשאלות
בכל הפרקים שעברו :

פרק מו כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר . ר"ל כי
זה אשר יבאר כי יש הבדל בין ההישרה
למציאות הדבר ובין אמתת מציאותו ועצמו כבר זכרו הרב
בפרק ל"ג , והנה אומר הרב כי ההישרה תהיה בא' מג'
דברים או במקריים או בפעולותיו או ביחסים רחוקים
ממנו , והמשל הראשון אשר הביא הוא מהמקריים והמשל
השני מהפעולות והמשל השלישי הוא המשל ביחסים באמרו
ואפילו ביחסים : ואמרו שאתה אלו תרצה שתודיע . הראוי
שזה האיש אשר אנו רוצים להודיענו מציאות המלך מזה
האיקליס איזה איש הוא , והמשל הראשון והשני הוא
להודיע כי זהו המלך כי כבר ידע עניני המלך ולא ידע
מי הוא המלך , המשל השלישי הוא להודיע אם יש מלך
בארץ הזאת לא לדעת איזהו המלך , והכלל העולה באלו
השלשה (דברים) משלים כי ההישרה למציאות הדבר תהיה
בדברים המקריים כמו שתאמר כי המלך הוא האיש
הארוך לבן המראה בעל השיבה כבר הודעתנו במקריים .
או תאמר הוא אשר סביביו המון רבה מב"מ רוכבים
ורגלים

אברבנאל

הבא המעיטה בו יח' , והביא הפסוקים מכל ג' מהאופנים האלה , ר"ל
שיקבל הלעקה אז לא יקבלה , כי אמרו שמוע אשמע לעקתו (שמות כ"ב
כ"ב) ושמעתי כי חנון אני (שם שם כ"ז) ודומיהם יורו על מלאות שאלת
השואל והלועק . ואומר ולא שמע ה' בקולכם (דברים א' מ"ה) גם כי
תרבו תפלה אינני שומע (ישעיה א' ט"ו) יורו בלא מלאת שאלתם .
והנה יבואך באלה ההשאלות והדמיונות מה שיהיו למלך . אמר הרב
זה לפי שהשאלים כאן הבל שתופים שראה להביא בם' הזה , והיה למתבקש
שיפסק עליו , למה לא הביא שתופי המות אחריהם שלא זכר בהיותם
שתות נאמרים בו יח' ויורו על הגשמות כמו אלה אשר הביא , והם
יד , אזן , אצבע , כף , פה , זרוע , ימין , שפתים , קול , לשון , אף ,
מעים , ריח , עופפות , שלא הביא הרב בהם שתופים בהיותם לריבים
כמו רגל ועין ולב ושאר השמות שהביא . הנה להביא לבקש הזה אמר
הרב שלא יתמה עליו כי הנה יבאו שפרקים הנמשכים אחרי שירוה אמתו
בהיותר אין יתמהו עליו יח' אותם השמות שלא הביא , והם פרק מ"ו
ומ"ז ומ"ט שבו זכר כל השמות הלה שלא מוכרו עדיין אשר זכרתי :

פרק מו וכבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול
יש בין ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו
ועצמו . כבר כתבתי בבא סדרם הזה לבאר בו עניינו שמות לא זכר
הרב שתופיהם בפרקים הקודמים , ולזה התחיל ובכר זכרנו בוא"ו .
והנה זה דברו בפרק ל"ו בעבר , ועניין המאמר הזה שיש הבדל בין המתאמרים
שיעשו לדעת ולהשיג מציאות הדבר , ובין מה שיעשו לדעת להשיג
מהותו ועצמותו : כי ההישרה למציאות הדבר תהיה אפי' במקריו .
הה רומז למשל הראשון שעשה הרב כאלו תאמר שיש מלך שלבן
הבא המעיטה בו יח' , והביא הפסוקים מכל ג' מהאופנים האלה , ר"ל
שיקבל הלעקה אז לא יקבלה , כי אמרו שמוע אשמע לעקתו (שמות כ"ב
כ"ב) ושמעתי כי חנון אני (שם שם כ"ז) ודומיהם יורו על מלאות שאלת
השואל והלועק . ואומר ולא שמע ה' בקולכם (דברים א' מ"ה) גם כי
תרבו תפלה אינני שומע (ישעיה א' ט"ו) יורו בלא מלאת שאלתם .
והנה יבואך באלה ההשאלות והדמיונות מה שיהיו למלך . אמר הרב
זה לפי שהשאלים כאן הבל שתופים שראה להביא בם' הזה , והיה למתבקש
שיפסק עליו , למה לא הביא שתופי המות אחריהם שלא זכר בהיותם
שתות נאמרים בו יח' ויורו על הגשמות כמו אלה אשר הביא , והם
יד , אזן , אצבע , כף , פה , זרוע , ימין , שפתים , קול , לשון , אף ,
מעים , ריח , עופפות , שלא הביא הרב בהם שתופים בהיותם לריבים
כמו רגל ועין ולב ושאר השמות שהביא . הנה להביא לבקש הזה אמר
הרב שלא יתמה עליו כי הנה יבאו שפרקים הנמשכים אחרי שירוה אמתו
בהיותר אין יתמהו עליו יח' אותם השמות שלא הביא , והם פרק מ"ו
ומ"ז ומ"ט שבו זכר כל השמות הלה שלא מוכרו עדיין אשר זכרתי :

פרק מו וכבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול
יש בין ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו
ועצמו . כבר כתבתי בבא סדרם הזה לבאר בו עניינו שמות לא זכר
הרב שתופיהם בפרקים הקודמים , ולזה התחיל ובכר זכרנו בוא"ו .
והנה זה דברו בפרק ל"ו בעבר , ועניין המאמר הזה שיש הבדל בין המתאמרים
שיעשו לדעת ולהשיג מציאות הדבר , ובין מה שיעשו לדעת להשיג
מהותו ועצמותו : כי ההישרה למציאות הדבר תהיה אפי' במקריו .
הה רומז למשל הראשון שעשה הרב כאלו תאמר שיש מלך שלבן
במראהו שהם מקריו , ושעמים תהיה בפעולותיו , הה רומז למשל שני
שתאמר לו הוא אשר תראה סביבו המון רבה , לו הוא אשר ישכון , לו
הוא אשר זה בבנין ההיכל הפלוני , כי ג' המשלים האלה נכללים
בלתד , והוא מן הפעולות , ושעמים תהיה הפודעה ביחסים רחוקים
מאד , הה רומז לזמן הג' מהמשל שהביא מן המונני ח' : שאהה אלו
תרצה שתודיע , יש מאמרים שזה האיש אשר אנו רוצים להודיענו
מציאות המלך מזה האיקליס , ככר ידע עניני המלך מהם (ל"ל מה הם)
באיקליס אחר זולת זה האיקליס , ואינו רוצה להביא הראיה אלא על
זה המלך מזה האיקליס שיכירהו . והאמודי כתב שהרב הרכיב המאמרו
זה שני דרושים מתחלפים . הא' , רמז באמרו אשר לא ידעהו , ר"ל
אשר לא יכירהו אבל ידע מציאותו , ועניין הביא המשל הא' מהמקרים .
ב' , רמז באמרו והערתך על מציאותו ר"ל זה האיש אשר לא
ידעו ולא הכירהו, גם לא ידע מציאותו, ועניין הביא משל הפעולות ומשל
היחסים שהם להביא הראיה על מציאותו . ולי נראה שהרב לא כיון כי
אם בדבר אחד , ולא כיון לתת הראיה על מציאות המלך למי שידעו
באיקליס הזה ולא באיקליס אחר , אבל כוונתו לומר אחד , והוא שאמתנו
אינו רוצה להודיע לאדם אחד מהאנשים אשר לא ידעהו זה בכלל
ר"ל שלא ידע אם יש שם מלך או לא , ומי הוא זה , ולזה אמר אשר
לא ידעהו כלומר בהכרה , והערתך על מציאותו ר"ל הערה לדעת
ולהכיר מציאותו , אם הוא ומי הוא . והביא משליו הראשונה שהדע זה
בחוש , כאלו תאמר , אם לא הדע לו המלך נמצא , הרי לך ראיה
חוקיית שהוא נמצא כי הוא אם המלך הלבן . ועוד יודיעהו לא
בהשגת חושייתו ממנו , כי אם בהשגה תושיית משפוטיו , והוא המשל
הג'

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ישכון בהיכל בארץ הפלונית מזה האיקלים, או הוא אשר צוה בבנין זאת החומה, או בעשות זה הנשר, וכיוצא בזה מפעולותיו ויחסיו לזולתו. ואיפשר שתורה על מציאותו בענינים הם יותר נעלמים מאלו, כמו שישאלך שואל היש לארץ הזאת מלך, תאמר לו כן, יש לה בלא ספק. ומה המופת על זה, תאמר לו היות זה השולחני כאשר תראה איש חלוש צעיר הגוף, לפניו זה ההמון הרב מן הזהובים, וזה האיש האחר עצום הגוף החזק העני עומד לפניו ישאל ממנו שיעשה לו צדקה במשקל שעורה ולא יעשה, אבל יגער בו וידחהו מעליו בדבריו, ולולא פחד המלך היה מתחיל בהריגתו או בדחותו ולקחת מה שבידו מן הממון, וזאת ראיה על היות זאת המדינה בעלת מלך. הנה כבר הורית על מציאתו בסדור עניני המדינה, ח אשר סבתו פחד המלך ויראת ייסוריו. ואין בדבר בכל מה שהמשלנו בו מה שיורה על עצם המלך ואמתת עצמותו מצד היותו מלך, כן קרה בהודעת הבורא יתעלה להמון בכל ספרי הנביאים ובתורה, כי כאשר הביא הצורך להישירם בולם למציאותו יתעלה ושיש לו השלימות בולם, ר"ל שאינו נמצא לבד כמו שהארץ נמצאת והשמים נמצאים, אבל נמצא חי חכם יכול פועל, ושאר מה שצריך שיאמינו במציאותו כאשר יתבאר אחר זה, הוישרו דעות בני אדם שהוא נמצא בדמיון הנשמות, ושהוא חי בדמיון התנועה, כי לא יראו ההמון דבר חזק המציאה אמת אין ספק בו כי אם הגשם, וכל מה שאינו גשם אבל הוא בגשם הוא נמצא אצלם, אבל הוא חסר המציאות מן הגשם להצטרכו במציאותו אל גשם, אמנם מה שאינו גשם ולא כח בגשם אינו דבר נמצא בשום פנים בתחלת ציור האדם, ט ובלבד אצל הדמיון. וכן לא יציירו ההמון מענין החיים זולת התנועה, ומה שאינו מתנועע תנועה רצונית מקומית אינו חי, אף על פי שהתנועה אינה מעצם החי אבל מקרה דבק בו. וכן ההשגה הנודעת אצלנו הוא בחושים, ר"ל השמע והראות, וכן לא נדע ולא נצייר העתק הענין מנפש איש ממנו לנפש איש אחר, אלא בדבור והוא הקול אשר יתתכוהו השפה והלשון ושאר כלי הדבור. וכאשר הוישרו דעותינו נ"כ אל היותו יתעלה משיג ושיגיעו ענינים ממנו לנביאים להגיעם אלינו, תארוהו לנו שהוא ישמע ויראה, ענינו שהוא משיג אלו הדברים הנראים והנשמעים וידעם, ותארוהו לנו שהוא מדבר, ענינו שיגיעו ענינים ממנו יתעלה לנביאים, וזהו ענין הנבואה. י והנה יתבאר זה תכלית ביאור. וכאשר לא נשכיל כ מהמציאנו זולתנו אלא בשנעשהו בנגיעה, תארוהו שהוא פועל. וכן כאשר לא ישיגו ההמון דבר

אפודי

רמיה על מציאותו לבד וזה כ"ל: ח אשר סבתו, ר"ל סבת הסדור: ט ובלבד אצל הדמיון. ר"ל וביחוד אצל הדמיון: י והנה יתבאר זה מכלית ביאור, ר"ל והנה התבאר מהות הענין הנבואה בחלק שני בפרקי הנבואה מכלית הביאור: כ מהמציאנו זולתנו, ר"ל כאשר לא נוכל לצייר שנמציא אנחנו זולתנו אם לא כשנעשהו בנגיעת גשם בגשם מפני זה תארוהו יתי' לנו כשהוא פועל, ותמ"ש ששם פועל נאמר אפילו למי שימצא לו זה ממצא מזולת כלי גשמי ומזולת נגיעה מ"מ הענין המפורסם ממנו הוא נגיעת גשם בגשם ומפני זה תארוהו יתי'

שם טוב

ורגליה וחרבותם שלופות סביביו, לו תאמר הוא אשר צוה בבנין זאת החומה וכו' וכיוצא בזה מפעלותיו: ואפשר שתורה על מציאותו בענינים הם יותר נעלמים מאלו כמו שישאלך השואל היש לארץ הזאת מלך תאמר לו כן יש לה בלי ספק, וזה הוא משל לדבר השליטי אשר אמר הרב ואפילו ביחסים רחוקים ממנו מ"כ אין בכל אלו מה שהמשלנו מה שיורה על עצם המלך ואמתת עצמו מלך היותו מלך, ואפילו ההישרה לבד: וכן קרה בהודעת הבורא יתעלה להמון בכל ספרי הנביאים ובתורה כי כאשר הביא צורך להישירם כלם למציאותו הרצון בו כי לא ידעו

ולא יבינו אם יש סבה ראשונה ונעלם מהם מה הוא בלו התורה והנביאים להודיע להם שהוא נמצא: שיש לו השלמיות כלם, רוצה לומר שאינו נמצא לבד כמו הארץ והשמים אבל הוא נמצא בתכלית השלמות אבל נמצא חי ומכם יכול ופועל: ולמה שאי אפשר שיגיע ההמון שהוא חי חכם ופועל באמתיות. הוישרו דעות ב"ל שהוא נמצא בדמיון הגשמות אחר שההמון לא יראו דבר חזק מן המציאה זולתי הגשם וכל מה שאינו גשם אבל הוא בגשם הוא חסר המציאות מן הגשם כמקרים וכחות הגשמיים להצטרכו במציאות אל הגשם, אמנם מה שאינו גשם ולא כח בגשם אינו דבר נמצא בשום פנים. ולכן יתארוהו הנביאים להש"י שהוא גשם להודיע שהוא נמצא. ולמה שההמון לא יציירו מענין החיים זולת התנועה ומה שאינו מתנועע תנועה מקומית אינו חי אמרו הנביאים שהש"ת מתנועע כי זה להודיע לנו שהוא חי, וכן למה שכל השגה אצלנו היא מחושים יתארוהו הנביאים בשהוא יתברך שומע ורואה עם שאלו נ"כ שקר עליו: ולמה שלא יצייר העתק הענין מנפש איש לנפש איש אלא בדבור והוא הקול אשר יתתכוהו השפה והלשון יתארהו הנביאים אל השפע המגיע ממנו לנביאים שהוא מדבר והרצון בו שיגיעו ענינים ממנו לנביאים: וכאשר לא נשכיל מהמציאו אותנו אלא כשיעשה בנגיעה תארוהו כשהוא פועל, תע"ש ששם פועל יאמר למי שימצא איזה ממצא מזולת כלי גשמי ומזולת נגיעה מ"מ הענין המפורסם ממנו והוא כי הפועל נגיעתו בגשם

אברבנאל

סב'. ואם שיודיעכו מרגיות הייחסים, והוא שמשל הג', הגם מ"כ שלאתם מכוונים להודיע מציאות המלך: וכאשר לא נשכיל מהמציאנו זולתנו. אלא כשנעשהו בנגיעת תארוהו שהוא פועל, ר"ל שפועל נאמר בעצם על פועל הגשמי בכלי עם היות שכבר יתגלה כי הפועל סרומני אלא

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מו

דבר חי אלא בעל נפש, תארוהו לנו גם כן שהוא בעל נפש, ל ואף על פי ששם נפש משותף כמו שיתבאר (פרק מ"ח מזה המאמר), והענין שהוא חי. וכאשר לא יושגו אלו הפעולות כלם בנו, אלא בכלים נשמיים, הושאלו לו אלו הכלים כולם אשר בהם תהיה התנועה המקומית, ר"ל הרגלים וכפותם והכלים אשר יהיה בהם השמע והראות והריח, והם האוזן והעין והאף. והכלים אשר בהם יהיה מ הדבור וחומר הדבור, והם הפה והלשון והקול. והכלים אשר בהם יעשה העושה ממנו מה שיעשהו, והם הידים והאצבעות והכף והזרוע. ובאור זה כולו שהוא יתעלה מכל חסרון, הושאלו לו הכלים הגשמיים להורות בהם על פעולותיו, והושאלו לו הפעולות ההם להורות בהם על שלמות אחד, נ אינו עצם הפעולה ההיא. והמשל בו שהנה הושאלו לו העין האזן והיד והפה והלשון להורות בהם על הראות והשמע והפעולה והדבור. והושאלו לו הראות והשמע לראיה על ההשגה בכלל. ולזה תמצא לשון העברי תעשה השגת חוש אחד במקום השגת חוש אחר, אמר ראו דבר ה' כמו שמעו דבר ה' כי המכוון השיגו ענין דברו, כן ראה ריח בני כאלו אמר הריח ריח בני, כי המכוון השגת ריחו. ולפי זה נאמר ס וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. (מ) עם היות המאמר ההוא ג"כ מראה נבואה כמו שהוא ידוע ומפורסם באומה. ע והושאלו לו יתעלה הפעולה והדבור להורות על שפע השופע מאתו כמו שיתבאר (פרק י"ח ח"ב). הנה כל כלי גשמי שתמצאהו בכל ספרי הנבואה, הוא אם כלי תנועה מקומית להורות על החיים, או כלי הרגשה להורות על ההשגה, או כלי המשוש להורות על הפעולה, או כלי הדבור להורות על השפעת השכלים על הנביאים, כמו שיתבאר. הנה תהיה הישרת ההערות ההם כולם לישב לנו שיש נמצא חי פועל לכל מה שזולתו משיג לפעלו גם כן, והנה נבאר כשנתחיל בהרחקת התארים, איך ישוב זה כולו לענין אחד והוא עצמו יתעלה לבד. כי אין כוונת זה הפרק אלא לבאר ענין אלו הכלים הגשמיים המיוחסים לו יתעלה מכל חסרון, ושהם כולם להורות על פעולות הכלים ההם, אשר הפעולות ההם שלימות אצלנו בעבור שנודה על היותו שלם בכל מיני השלמות כמו שהעירונו (פרק כ"ו וכ"ג מזה) באמרם דברה תורה כלשון בני אדם. אמנם כלי התנועה המקומית המיוחסים לו ית' באמרו, הדום רגלי, את מקום כפות רגלי, ואמנם

שם טוב

בגשם ומפני זה תארוהו יתעלה כשהוא פועל ר"ל שאומריס עליו שהוא נוגע כדי שיוכן ממנו שהוא פועל: אע"פ ששם הנפש משותף. ר"ל כ"ש לגמנו אומריס שהשם יתעלה הוא בעל נפש רצונו בו שהוא חי: וכאשר לא יושגו אל הפעולות כלם. ר"ל התנועה והשמע הראיה הדבור והנגיעה: אלא בכלים גשמיים הושאלו לו כל הכלים אשר בהם תהיה התנועה כמו הרגלים וכפותם, והכלים אשר בהם תהיה ההשגה כאוזן והעין והאף, והכלים אשר יהיה בהם הדבור והחומר הדבור הוא הקול. והכלים אשר יהיה להם הדבור הם הפה והשפה, והכלים אשר יעשה בהם העושה הם הידים והאצבעות והכף, והכוונה כלה להודיע לב"ש שהוא שלם מכל החסרונות, והושאלו לו הכלים הגשמיים להורות להם על הפעולות, והושאלו לו הפעולות להודיע שיש לו השגה לא שההשגה הוא מענין הגאמר כמו שאנו אומריס לו שהוא יתי' שומע ורואה אנו רוצים בו שהוא השיג וההשגה הנה אינה מעצם הראיה והשמיעה, אלא תראה כי תעשה השגה חוש אחד במקום השגת חוש אחר דברו כי הדבור אינו נראה. ולכן נאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים אשר הרצון בו משיגים, העם רואים את הקולות אין הכוונה בו רואים ממש אלא השגה ההשגה לא על דבר אחר: והושאל לו הפעל והדבור להורות על השפע הנשפע מאתו הפועל למה שממנו יתעלה ויושפע עולם הנבדלים, ונאמר מדבר על ההשפעה השכלית אשר נשפע בנביאים על הכל נאמר דברה תורה כלשון ב"ל

אפודי

כשהוא פעל: ל ואע"פ ששם נפש משותף. ר"ל ואם יהיו מתאריס לו יתי' בעל נפש רוצים בו שהוא חי וזהו אמרו והענין שהוא חי: מ הדבור וחומר הדבור. ר"ל שקול הוא חומר הדבור והשפתים והלשון הם צורת הדבור: נ אינו מעצם הפעולה, ר"ל כשאנו אומריס לו יתי' שומע ורואה אנו רוצים בו שהוא משיג והשגה הנה אינה מעצם הראיה והשמיעה: ס וכל העם רואים, ר"ל משיגים: ומפורסם באומה. ר"ל בספרי התלמוד: ע והושאלו לו יתי' הפעולה והדבור. ר"ל והושאלו לו יתי' פועל ומדבר להורות על השפע אשר נשפע ממנו יתי' והם עולם הנבדלים אשר נשפעו ממנו יתי' לאומה ועל זה נאמר בו פועל וג"כ נאמר בו יתי' מדבר להורות על השפעת השכל אשר נשפע בנביאים כמו שיתבאר בפרק י"ב

אברבנאל

שלא יכעל בכלי גשמיי, ולכן נקרא יתי' פועל לדמיון הפועל בנגיעה: עם היות המאמר ההוא ג"כ מראה הנבואה. רוצה לומר שאמר וכל העם רואים (שמות כ' י"ח) במראה הנבואה כאלו היו שם קולות ולפידים, ולכן אמר כשם הראיה. אמנם כפי כוונתו נאמר על ההשגה כאלו יאמר וכל העם משיגים הקולות והלפידים. חומר הדבור, רוצה שהוא קול נושג בחוש השמע לא על דרך מראה הנבואה:

קרשקש

פרק מו (מ) עם שהיה המאמר ההוא במראה הנבואה. פי' אולי רצה בזה אל שמיעת הקול אשר בו נשמעו עשרת הדברות כי שמיעת הקולות האחרים קול השופר וברקים וענן כבד על ההר והאש בוערת בראש ההר, יראה שהר"ם יראה בזה ענין מושג בהושים כמ"ש בפרק ל"ג מזה המאמר משני וכן נראה לפי פשט הכתוב, ואמר ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל, ואמר וההר בוער באש עד לב השמים חושך ענן וערפל, ואמר וינועו ויעמדו מרחוק נראה מאלו הפסוקים כלם ענינים נראים מושגים בהושים וכן הוא אמת והקול אשר בו נשמעו עשרת הדברות נראה לפי פשט הכתוב אמנם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ואמנם כלי המשוש המיוחסים לו ית' באמרו יד ה' , באצבע אלהים , מעשה אצבעותיך , ותשת עלי כפיך , וזרוע ה' , ימינך ה' . ואמנם כלי הדבור המיוחסים לו , פי ה' דבר , ויפתח שפתיו עמך , קול ה' בכח , ולשונו כאש אוכלת . ואמנם כלי ההרגשה המיוחסים לו , עיניו יחזו , עפעפיו יבחנו , עיני ה' משוטטות , הטה אלי אזנך ושמע , כי אש קדחתם באפי . ולא הושאלו לו מן האברים הפנימיים כי אם הלב , פ להיותו שם משותף . צ והוא שם השכל גם כן (כמו שמבואר בפרק ל"ט מזה) . ק והוא התחלת חיי ב"ח . כי אמרו המו מעי לו , המון מעיך , רוצה בו גם כן הלב , כי מעי שם יאמר בכלל ובפרט , הוא שם הדקים בפרט ושם כל אבר פנימי בכלל . ויהיה גם כן שם הלב , והראיה עליו , אמרו ותורתך בתוך מעי , דומה לאמרו בתוך לבי . ולזה אמר בזה הפסוק המו מעי , המון מעיך . ולשון הומה אמנם בא בלב משאר האברים , הומה לי לבי . וכן לא הושאלו לו הכתף , ר להיותו כלי ההעתקה במפורסם , ושהוא גם כן יגע בו הדבר הנעתק , וכל שכן שלא יושאלו לו כלי המזון (כמו שמבואר בפרק כ"ו מזה) , כי אלו גלויי החסרון בתחלת המהשבה, ומשפט הכלים כולם באמת אחד , ש הנראה מהם , והפנימי , כולם כלים לפעולות הנפש המתחלפות , מהם כלים לצורך עמידת האיש זמן , כאברים הפנימיים כולם , ומהם כלים לצורך עמידת המין ככלי ההולדה , ומהם כלים לתקון ענין האיש ושלמות פעולותיו, כידים והרגלים והעינים , כלם לשלמות התנועה והמעשה וההשגה . אמנם צורך התנועה לבעלי החיים, הוא לכוין אל הנאות ולברוח ממה שהוא כנגדו . ואמנם צורך החושים , הוא להכיר מה שהוא כנגדו ומה שהוא נאות לו . וצורך האדם לפעולות המלאכותיות להזמנת מזונו ולבושו ודירתו, מפני שהוא מחויב לטבעו , ר"ל שהוא צריך להזמין מה שיאות לו . ת והנה ימצאו קצת המלאכות גם כן לקצת ב"ח לצרכן למלאכה ההיא . ואיני רואה שום אדם יסופק לו שהבורא יתברך בלתי צריך לדבר יתמיד מציאותו ולא יתקן ענינו , א א"כ אין כלי לו , ב כלומר שהוא אינו גוף , ג ואמנם פעולותיו בעצמו לא בכלים , והכחות באין בספק מכלל הכלים , אם כן אינו בעל כח , כלומר שיהיה בו ענין זולת עצמו בו יעשה או ידע או ירצה , ד כי התארים (ג) הם כחות שנו בהם השם לא זולת זה . ואין זה כוונת הפרק . וכבר אמרו ז"ל מאמר כולל דוחה לכל מה שמראים אותן התארים ההם הנשמטים כולם אשר יזכרום הנביאים . והוא מאמר יורה לך שהחכמים ז"ל לא עלה בדעתם ההנשמה כלל , ולא היה אצלם ענין ישבש או יספק שום אדם . ולזה תמצאם

אפודי

מזמי : פ להיותו שם משותף , ר"ל שיאמר על הרצון : צ והוא שם השכל . ר"ל ושם לב יאמר על השכל כמו שביארנו : ק והוא התחלת חיי ב"ח , ר"ל כשהמון אומרים לו ית' לב אין כוונתם השכל והרצון כי זה ידמיק ההגשמה אלא כונתם לב גמור אשר הוא התחלת ב"ח . גראה לי פ"ח כי יפה עשו הנביאים להשאיל לו ית' שם לב כי הוא התחלת חיי כל בעלי חיים כן השם ית' התחלת כל המלאות ומשימה בתאר החיים : ר להיותו כלי ההעתקה במפורסם , ר"ל שלא הושאל לו יתברך הכתף להיות הכתף כלי ההעתקה לפי המפורסם , כי לפי האמת לא נברא הכתף להיותו כלי ההעתקה אבל ההמון קורלאים לו כלי ההעתקה ולכן לא הושאל לו הכתף : ש הנראה מהם והפנימי , ר"ל שהחושים החיצוניים והחושים הפנימיים הם כלם כלים וכחות הנפש : ת והנה ימצאו קצת המלאכות , ר"ל שמצאת האריגה לעכבים וקן לנפור דבור והכוורת לדבורים ודומה לאלו הרבה : א א"כ אין כלי לו. ר"ל אחר שהתבאר שכל בני אדם והשמון בכלל כלם יודעים ומודים שהשם ית' אינו צריך לדבר יתמיד מציאותו יתברך והכלים כלם הם להשלים ולהתמיד מציאות בעל הכלים כמו שביארנו למעלה א"כ יתחייב מהסרדמות האלו שהוא ית' אין כלי לו : ב כלומר שהוא אינו גוף . ר"ל אבל הוא בעל שכל פשוט בהשגיות השגיות : ג ואמנם פעולותיו בעצמו . ר"ל מצד ציורו המשובח : ד כי התארים הם כחות וכו' . ר"ל כי אמרנו לו ית' מי חכם יודע או רוצה אמנם הם כחות ממנו ית' אשר אותם הכחות אינם מתחלפים זה מזה , אבל כלם שנים לענין אחד וההתחלפות שבין אלו השמות אינו רק

שם טוב

ב"ח : ואמרו ולא הושאלו לו מן האברים הפנימיים כ"א הלב בעבור שני דברים אם בעבור שהוא שם השכל וגם כי הוא התחלה לחיות כלב כן הש"י התחלה לכל המציאים והוא משכיל אותם , והנה הרב ביאר כי כמו שלא הושאל לו כלים אחרים בשמיים בעבור שהם גלויי החסרונות כן ראוי שירוחק כל הכלים אשר אמרנו כי כל הכלים הושמו לתקון מציאות הב"ח והוא ית' בלתי צריך לדבר יתמיד מציאותו ולא יתקן ענינו א"כ אין כלי לו אחר שאינו גוף . אמנם פעולותיו בעצמו לא בכלים , והכחות ג"כ מכלל הכלים כי כחות הנפש לא יעשו אלא בכלים גשמיים ולכן מי שהוא בעל כחות הוא בעל כלים ולכן משירוחקו הכלים ירוחקו הכחות . אם כן אינו בעל כח . כלומר שיהיה בו ענין זולת עצמו בו יעשה או ידע או ירצה . הרצון בו כי הש"י הוא פועל בעצמו וירצה בעצמו וידע בעצמו לא בכח נוסף עליו , כי האומרים תוארים והאומרים שהוא בעל כחות הם דבר אחד אלא שאלו קראו אותם תארים ואלו כחות ושנו השם , וכמו שהשם אינו בעל תארים כמו שיגא עליו המופת כך הוא אינו בעל כחות וכמו שאינו בעל כחות שיהיה זולת עצמו כך הוא אינו בעל תארים : ואחו"ל.הביא הרב מאמר נכבד לחכמים יורה בו שמעולם לא עלה בכל

בכל

אברבנאל

לומר הקול כי השמושים והלשון הם לזרות הדבור : והוא התחלת חיי ב"ח , ר"ל שייחס לו ית' לב משתוף השכל , וג"כ להיותו התחלת רוצה לומר שמתלת האריגה לעכבים , וקן הלפור (ל"ל וקן לנפור דבור , והכוורת

קרשקש

(ג) אמנם הם כחות שנו בהם השם, הרצון בו הכחות והתארים

המלאות כמו הלב התחלת חיי : והנה נמצאו קצת המלאכות .